

Aglomeracija, produktivnost i regionalni ekonomski rast

Radić, Ivan

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:145:197438>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-05**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Ekonomski fakultet u Osijeku
Diplomski studij Ekonomska politika i regionalni razvitak

Ivan Radić

**AGLOMERACIJA, PRODUKTIVNOST I REGIONALNI
EKONOMSKI RAST**

Diplomski rad

Osijek, 2021.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Ekonomski fakultet u Osijeku
Diplomski studij Ekonomska politika i regionalni razvitak

Ivan Radić

**AGLOMERACIJA, PRODUKTIVNOST I REGIONALNI
EKONOMSKI RAST**

Diplomski rad

Kolegij: Regionalna politika i razvitak

JMBAG: 0149200518

e-mail: iradic@efos.hr

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Nataša Drvenkar

Osijek, 2021.

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Faculty of Economics in Osijek
Graduate Study Economic policy and regional development

Ivan Radić

**AGGLOMERATION, PRODUCTIVITY AND REGIONAL
ECONOMIC GROWTH**

Graduate paper

Osijek, 2021.

IZJAVA

O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI, PRAVU PRIJENOSA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA, SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je diplomski rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom *Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska*.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasan da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).
4. Izjavljujem da sam autor predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan s dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta: Ivan Radić

JMBAG: 0149200518

OIB: 77610395763

e-mail za kontakt: iradic@efos.hr

Naziv studija: Diplomski studij Ekonomska politika i regionalni razvitak

Naslov rada: Aglomeracija, produktivnost i regionalni ekonomski rast

Mentorica rada: izv. prof. dr. sc. Nataša Drvenkar

U Osijeku, 18. veljače 2021. godine

Potpis

Radić

Aglomeracija, produktivnost i regionalni ekonomski rast

SAŽETAK

Divergentnost razvijenosti različitih regija, u Europskoj uniji i u svijetu, ekonomska politika nastoji ujednačiti stvaranjem tzv. (urbanih) aglomeracija. Svrha ovakve regionalne politike bila je da se oko urbanih središta odnosno gradova, okupe različiti čimbenici proizvodnje, kako bi se njima lakše i svrsishodnije upravljalo s konačnim ciljem podizanja produktivnosti i poticanja regionalnog ekonomskog rasta. Ciljevi rada bili su prikazati regionalnu politiku kroz mjerljivost regionalnog ekonomskoga rasta i produktivnosti te kroz institucionalni okvir regionalne politike Europske unije u suvremeno doba (pametne specijalizacije i regionalni inovacijski sustav), zatim prikazati osnovna obilježja aglomeracije i produktivnosti u okvirima regionalnih ekonomskih znanosti te položaj aglomeracija u regionalnoj politici Europske unije u suvremeno doba te konačno analizirati i komparirati urbanu aglomeraciju u Republici Hrvatskoj. Objasnjeni su pojam i osnovna obilježja aglomeracija, njihov položaj u regionalnoj politici Europske unije u suvremeno doba te opisana i komparirana urbana aglomeracija u Republici Hrvatskoj. Ulaskom u Europsku uniju u Republici Hrvatskoj identificirana je različita razvijenost pojedinih regija, a kako bi se uspostavila njihova konvergencija osnovane su četiri urbane aglomeracije (Zagreb, Split, Rijeka i Osijek), jedno veće urbano područje (Karlovac) te tri urbana područja (Pula, Zadar i Slavonski Brod). One su različite po svojim geografskim obilježjima, po broju stanovnika i razvijenosti. Za svaku je aglomeraciju odnosno područje komparativno prikazan status korištenje fondova u okviru ITU mehanizma s operativnim programima koji bi trebali postati pokretači gospodarskog i društvenog razvoja.

Ključne riječi: europski fondovi, ITU mehanizam, urbana aglomeracija, urbano područje

Agglomeration, productivity and regional economic growth

ABSTRACT

The economic policy aspires to equalize a development divergence of various regions as in the European Union, so in the world, while creating the so-called "urban agglomerations". The objective of such a regional policy was to aggregate various production factors around the urban centers, i.e., cities, to manage an ultimate goal of raising a productivity and stimulating regional economic growth more easily and more purposefully. This paper's goals were to showcase a regional policy through the measurability of a regional economic growth and productivity and through an institutional framework of the European Union in the modern time, then to present the fundamental characteristics of agglomeration and productivity within the regional economic sciences and the position of agglomerations in the European Union's regional policy in the modern time, and to finally analyze and compare an urban agglomeration in the Republic of Croatia. The notion and basic features of agglomerations are explained, as is their position in the regional policy of the European Union in the modern time, and an urban agglomeration in the Republic of Croatia is described and compared. By virtue of its accession to the European Union, the Republic of Croatia, various development of individual regions has been identified, and four urban agglomerations (Zagreb, Split, Rijeka and Osijek), a major urban area (Karlovac), and three urban areas (Pula, Zadar and Slavonski Brod) have been founded as to establish their convergence. They are different pursuant to their geographic characteristics, number of inhabitants, and development. A fund deployment status is comparatively depicted for each agglomeration, i.e., for each area, within the ITU mechanism, with the operative programs that should become the motivators of economic and social development.

Keywords: European funds, ITU mechanism, urban agglomeration, urban area

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Metodologija rada	2
2.1. Predmet i ciljevi istraživanja	2
2.2. Metode istraživanja	3
2.3. Struktura rada	4
3. Regionalni ekonomski rast i regionalna politika	5
3.1. Mjerenje regionalnog ekonomskog rasta i produktivnosti na regionalnoj razini ...	7
3.2. Institucionalni okvir regionalne politike EU u suvremeno doba.....	11
3.2.1. Pametne specijalizacije	12
3.2.2. Regionalni inovacijski sustav (RIS)	16
4. Pojam i osnovna obilježja aglomeracije i produktivnosti u okvirima regionalnih ekonomskih znanosti.....	19
4.1. Pojam i osnovna obilježja aglomeracija	19
4.2. Položaj aglomeracija u regionalnoj politici EU u suvremeno doba	21
4.3. Urbana aglomeracija u RH.....	24
4.3.1. Komparativna analiza urbanih aglomeracija u RH.....	29
4.3.2. Suvremeni izazovi i trendovi aglomeracija u okruženju Europske unije	51
5. Zaključak.....	52
Literatura	53

1. Uvod

Rad analizira osnovna ograničenja dugoročno održivog ekonomskog rasta zemalja članica Europske unije, tražeći odgovor na pitanje koji su mogući pokretači ekonomskog rasta na regionalnoj razini, uvažavajući institucionalni okvir regionalne politike Europske unije (kohezija, pametne specijalizacije, klasteri i slično).

Regija je površina koju karakteriziraju obilježja po kojima se razlikuje od nekog drugog područja, a unutar kojega će gospodarski subjekti optimalno rješavati brojna zajednička razvojna i tekuća pitanja. Sukladno tomu, dobra regionalna politika je zapravo državna intervencija, ali koja podržava aktivnosti koje je tržište već odabralo. Regije imaju važnu ulogu u korištenju resursa te prepoznavanju potencijala i potreba lokalnog gospodarstva. Regionalnom politikom, kao državnom intervencijom, nastoji se povećati produktivnost i konkurentnost određenog područja, prepoznati i otkloniti uzroci koji dovode do neravnoteže između pojedinih regija. Ona je skup mjera kojima se razvoj nacionalnog gospodarstva potiče regionalnim pristupom odnosno uravnoteženi razvitak cijelog nacionalnog prostora na ekonomskom, političkom i društvenom planu (Drvenkar, 2019). Neravnomjerni regionalni razvoj već dulje vrijeme je problem kojim se bave tzv. ekonomski geografi odnosno regionalni ekonomisti, nastojeći pronaći rješenja kako smanjiti takve nejednakosti. U prošlosti se ravnomjernost regionalnog razvoja nastojala ujednačiti stvaranjem tzv. (urbanih) aglomeracija. Svrha ovakve regionalne politike bila je da se oko gradova, kao urbanih središta u kojima živi većina svjetskog pučanstva, okupe različiti čimbenici proizvodnje, kako bi se njima lakše i svrsishodnije upravljalo s konačnim ciljem podizanja produktivnosti i poticanja regionalnog ekonomskog rasta. Isto tako, ovime se željela postići što je moguća veća jednakost između pojedinih regija.

2. Metodologija rada

Ovo poglavlje bavi se određenjem metodologije rada, odnosno, opisuje predmet i ciljeve istraživanja, metode istraživanja, kao i strukturu rada.

2.1. Predmet i ciljevi istraživanja

Predmet istraživanja su osnovna ograničenja dugoročno održivog ekonomskog rasta zemalja članica Europske unije, pri čemu se prvenstveno žele istražiti i identificirati pokretači ekonomskog rasta na regionalnoj razini, uvažavajući institucionalni okvir regionalne politike Europske unije.

Ciljevi rada su:

- prikazati regionalnu politiku kroz mjerljivost regionalnog ekonomskog rasta i produktivnosti te kroz institucionalni okvir regionalne politike Europske unije u suvremeno doba (pametne specijalizacije i regionalni inovacijski sustav),
- prikazati osnovna obilježja aglomeracije i produktivnosti u okvirima regionalnih ekonomskih znanosti te položaj aglomeracija u regionalnoj politici Europske unije u suvremeno doba,
- analizirati i komparirati urbanu aglomeraciju u Republici Hrvatskoj.

2.2. Metode istraživanja

Ciljevi istraživanja će se potvrditi ili odbaciti korištenjem standardnih metoda istraživanja kao što su metode: deskriptivna, komparativna, induktivna, deduktivna, i sl., a kao oblici ilustracije koristit će se grafički prikazi, tablice i slike. Deskriptivna metoda će se koristiti za prikaz regionalnog ekonomskog rasta i regionalne politike, institucionalnog okvira regionalne politike Europske unije u suvremeno doba, kod opisa osnovnih obilježja aglomeracije i produktivnosti u okvirima regionalnih ekonomskih znanosti te položaja aglomeracija u regionalnoj politici Europske unije u suvremeno doba. Komparativna metoda koristit će se prilikom usporedbe razlika između pojedinih urbanih aglomeracija, kao i odabranih pokazatelja urbanih aglomeracija Zagreba, Splita, Rijeke i Osijeka te urbanih područja Pule, Zadra, Slavonskoga Broda i Karlovca. Metode analize i sinteze koristiti će se pri obradi rezultata istraživanja i uspoređivanja, dok su metode generalizacije i deskripcije korištene prilikom definiranja pojmova aglomeracija, produktivnosti i regionalnog ekonomskog rasta. Induktivnom metodom će se analizirati pojedine činjenice na temelju kojih se mogu izvesti zaključci ovoga rada. Zaključni pregledi teorijskog okvira i praktične analize prikazat će se metodom sinteze u obliku zaključka u posljednjem poglavlju rada. Prilikom istraživanja i pisanja ovoga rada koristit će se sekundarni izvori podataka poput knjiga, priručnika, brošura, elektroničkih baza podataka, znanstvenih i stručnih publikacija te pregledom mrežnih stranica Europske unije, Europske komisije, Vlade Republike Hrvatske i ministarstava, gradova koji su središta urbanih aglomeracija (Zagreb, Split, Rijeka i Osijek), odnosno urbanih područja (Pula, Zadar, Slavonski Brod i Karlovac). Za analizu i usporedbu urbanih aglomeracija u Republici Hrvatskoj zatraženi su i dobiveni podaci Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije o statusu apsorpcije sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru mehanizma integriranih teritorijalnih ulaganja (ITU mehanizma) u Operativnim programima „Konkurentnost i kohezija“ te „Učinkoviti ljudski potencijali“ za 8 urbanih područja (Zagreb, Osijek, Split, Rijeka, Pula, Zadar, Slavonski Brod i Karlovac) zaključno s 31. prosinca 2020.

2.3. Struktura rada

Rad je podijeljen na pet glavnih poglavlja, koja su upotpunjena sažetkom, popisom korištene literature, te popisom tablica, grafikona i slika. Prvo poglavlje uvodi nas u problematiku koja će se ovim radom istražiti. Drugo poglavlje bavi metodologijom rada tj. definira predmet te postavlja ciljeve i hipoteze istraživanja, te konačno opisuje metode istraživanja. Treće poglavlje bavi se mjerenjem ekonomskog rasta i produktivnosti na regionalnoj razini, opisuje institucionalni okvir regionalne politike EU u suvremeno doba, konkretno kroz pametne specijalizacije i regionalni inovacijski sustav. Četvrto poglavlje pojašnjava osnovna obilježja aglomeracije i produktivnosti u okvirima regionalnih ekonomskih znanosti, navodi osnovna obilježja aglomeracija njihov položaj u regionalnoj politici Europskoj uniji u suvremeno doba te konačno opisuje i komparira urbane aglomeracije u Hrvatskoj. Posljednje, peto poglavlje, na temelju provedenog istraživanja, donosi zaključak rada.

3. Regionalni ekonomski rast i regionalna politika

Regionalna politika Europske unije načelno je propisana Ugovorom o Europskoj uniji i Ugovorom o funkcioniranju Europske unije (*Službeni list Europske unije 2016/C 202/01*) u člancima 174.-178. koji propisuju da se u cilju promicanja sveukupnog harmoničnog razvoja Europske unije provode aktivnosti koje jačaju njene ekonomske, socijalne i teritorijalne kohezije, pri čemu posebice želi umanjiti nejednakosti razvoja raznih područja, posebice onih u podređenom položaju. Poseban naglasak je na ruralnim područjima, kao i onim s industrijskom tranzicijom te područjima koja imaju prirodne ili demografske probleme (pogranična, planinska i otočna područja, posebice ona sa slabom naseljenošću). Ostvarivanje ovih ciljeva države članice trebaju koordinirati i provoditi oblikovanjem svojih ekonomskih politika te svog unutarnjeg tržišta, a Europska unija svojim financijskim instrumentima putem strukturnih fondova (npr. Europski fond za smjernice i jamstva u poljoprivredi, Europski socijalni fond, Europski fond za regionalni razvoj) ili Europske investicijske banke. Europska komisija podnosi Europskom parlamentu, Vijeću, Gospodarskom i socijalnom odboru te Odboru regija izvješće o napretku postignutom u ostvarivanju ovih ciljeva. Za otklanjanje glavnih područnih neuravnoteženosti u Europskoj uniji namijenjen je Europski fond za regionalni razvoj koji prvenstveno pomaže razvitak manje razvijenih regija. Svojom pravnom regulativom Europski parlament i Vijeće propisuje zadatke i primarne ciljeve te ustrojava strukturne fondove, vodeći računa o njihovoj učinkovitost, međusobnom usklađenosti, kao i skladnost s ostalim financijskim instrumentima. U svrhu financijskog doprinosa za projekte povezane s prometom i okolišem oblikovan je tzv. Kohezijski fond. Isto tako, da bi pojedine regije prevladale nedostatke i ublažile, pa čak i promijenile, demografske probleme formirani su Europski strukturni i investicijski fondovi (ESIF). Ovakvom politikom EU nastoji umanjiti gospodarske, društvene i teritorijalne različitosti među svojim regijama putem poticanja otvaranja radnih mjesta, konkurentnosti, gospodarskog rasta, poboljšanja kvalitete života i održivoga razvoja. Kako bi ostvarila rast, otvorila nova radna mjesta, ublažila negativne učinke klimatskih promjena, te pokazala svoju namjeru u borbi proti energetske ovisnosti i društvene isključenosti, EU je između 2014. i 2020. godine uložila oko 325 milijardi EUR. Regionalna politika Republike Hrvatske temelji se na zakonskoj regulativi, a ponajprije na *Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (Narodne novine broj 147/14, 123/17 i 118/18)* na čijim se načelima upravljanja regionalnim razvojem Republike Hrvatske, propisuje izrada planskih akata, utvrđuju nadležna

upravljačka tijela, zatim način procijene razvijenosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, određuje na koji će se način utvrđivati, poticati i razvijati urbana i potpomognuta područja, te kako će se provoditi pratiti i izvještavati o provođenju politike regionalnoga razvoja s ciljem što svrsishodnijeg i učinkovitijeg korištenja fondova Europske unije. Isti Zakon nadalje navodi da politika regionalnog razvoja treba pridonositi svekolikom razvoju Republike Hrvatske, sukladno načelima održivog razvoja, razvojnih potencijala te ostvarivanjem regionalne konkurentnosti. U tom smislu važno je da se uskladi kohezijska politika Europske unije s državnom i regionalnom razvojnom politikom. Posebno valja naglasiti, kako ovaj Zakon potiče slabije razvijena područja u smislu iskorištenja vlastitih regionalnih potencijala, nadalje potiče uklanjanje teškoća, teritorijalnu suradnju te korištenje fondova Europske unije, posebice onih koji su namijenjeni regionalnom i urbanom razvitku. Politika regionalnog razvoja ima za cilj pridonijeti održivom društvenom i gospodarskom razvitku, pri čemu je potrebno stvoriti preduvjete za jačanje konkurentnosti u svim njezinim dijelovima i realizirati vlastite razvojne potencijale. Na ovom općem cilju temelji se *Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine*. Prilikom donošenja strategije regionalnog razvoja postavljena su tri strateška cilja koja uvažavaju načela održivog razvoja:

1. Povećati kakvoću života poticanjem održivog regionalnog razvoja, pri čemu je važno objedinjavanje različite vidova razvoja društva, prostora i okoliša, pri čemu potencira razvoj infrastrukture, edukaciju u svrhu podizanja razine znanja i regionalnog napretka, pri čemu poseban naglasak stavlja na posebnosti politike prema pojedinim područjima, pokušavajući im pomoći zbog njihove različitosti u odnosu na druga područja.
2. Povećati regionalnu konkurentnost i zaposlenost razvojem gospodarske infrastrukture, ostvarivanjem kvalitetnog poslovnog okružja uz edukaciju ljudskih kapaciteta usklađeno s potrebama gospodarskih čimbenika određenoga područje u svrhu regionalnog odnosno lokalnog razvoja.
3. Sustavno upravljanje regionalnim razvojem stvaranjem institucionalnog okružja, usklađivanjem legislative te administrativnim i financijskim jačanjem regionalnih dionika.

Farole i sur. (2009.) u svom radu o kohezijskoj politici EU-a, posebice s obzirom na ekonomski rast, geografiju i institucionalnost, govore da je postignut znatan napredak u razumijevanju izvora neravnomjerne ekonomskog razvoja na regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini, ali da niti

jedna teorija ili disciplinska perspektiva nije na visini zadatka. Njihov rad sugerira da su tradicionalne teorije gospodarskog rasta dopunjene s tri glavna napretka u teoriji i mjerenju: ekonomska geografija, a posebno teorije odnosa između troškova prijevoza / trgovine i prostorne aglomeracije; teorije gospodarskog rasta, a posebno one koje su usredotočene na izvore inovacija i stvaranju znanja u gospodarstvu i o njihovoj teritorijalnoj raspodjeli; te institucijske teorije, koje su usredotočene na sposobnosti ekonomija da apsorbiraju znanje i inovacije, kako bi se učinkovito organizirali, prilagodili promjenama i izbjegavali neučinkovite prakse ili interesne skupine. Njihov rad potvrđuje da je dug put prema razumijevanju konvergencije među regijama. Sugeriraju da su temelji politike gospodarskog razvoja znatno drugačiji od onih koji proizlaze iz standardnih modela. S druge strane, naglašavaju da je mnogo istraživačkih napora uloženo u odgovor na pitanje je li europski regionalni razvoj intervencija ispunio svoje ciljeve, ali da još uvijek nema suglasja među vodećim ekonomskim stručnjacima i znanstvenicima.

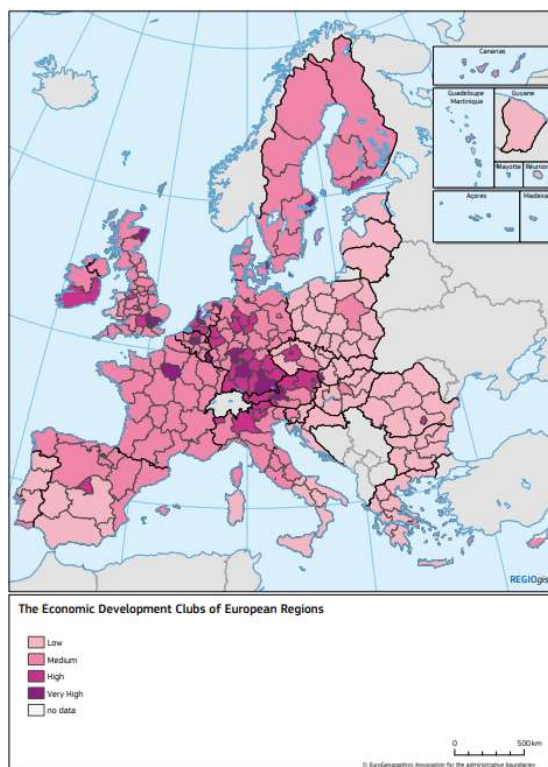
Zanimljivo područje relevantno za područje istraživanja ovog diplomskog rada otvorio je Krugman (1991.), koji je u svom radu razvio jednostavan model koji pokazuje kako se država može endogeno diferencirati u industrijaliziranu "jezgru" i poljoprivrednu "periferiju". Kako bi se ostvarili ekonomski učinci dok minimiziraju troškove prijevoza, proizvodne tvrtke imaju tendenciju lociranja u regiji s većom potražnjom, ali mjesto same potražnje ovisi o distribuciji proizvodnje. Pojava jezgra-periferija ovisi o prijevoznim troškovima, ekonomskim učincima i udjelu proizvodnje u nacionalnom dohotku.

3.1. Mjerenje regionalnog ekonomskog rasta i produktivnosti na regionalnoj razini

Ekonomski rast može se prikazivati nizom pokazatelja, kao što su tehnologija, ljudske vještine, prirodno bogatstvo i sl. Rast njihove veličine odnosno vrijednosti rezultat će većim ekonomskim rastom, kako na regionalnoj, tako i na globalnoj razini. Gardiner i sur. (2004.) konstatirali su da znanstvenici i kreatori politike imaju značajno zanimanje za pojmom regionalne konkurentnosti. Ipak, unatoč relativnoj popularnosti izraza, iznenađujuće nedostaje konsenzus o tome što se podrazumijeva pod konkurentnošću regija i gradova. Postojanost regionalnih razlika u produktivnosti u cijeloj EU jasno postavlja ključna pitanja politike u vrijeme raspodjele strukturnih fondova. Nadalje, Beugelsdijk i sur. (2018.) navode da se velike i trajne razlike u ekonomskom

razvoju među regijama u zemljama Europske unije mogu u velikoj mjeri pripisati razlikama u ukupnoj proizvodnosti jedne regije unutar pojedinih zemalja, a snažno su povezane s ekonomskom geografijom i povijesnim putovima razvoja.

Slika 1. Ekonomska razvijenost regija Europske unije

Izvor: autor preuzeo iz: Iammarino i sur., 2017.

Regionalne ekonomske razlike postale su prijetnja gospodarskom napretku, socijalnoj koheziji i političkoj stabilnosti u Europi. Tržišni procesi i politike koji bi trebali širiti prosperitet i mogućnosti više nisu dovoljno učinkoviti. Dokazi ukazuju na postojanje nekoliko različitih ekonomskih klubova – regija u Europi, svaka s različitim razvojnim izazovima i mogućnostima (Slika 1.). Ove teorije imaju praznina u svojoj sposobnosti da objasne postojanje ovih različitih klubova i slabost procesa konvergencije među njima. Stoga je potreban drugačiji pristup koji bi ojačao najjače europske regije, ali bi razvila nove pristupe koji bi doprinijeli razvoju slabijih regija, ističu Iammarino i sur. (2017.). Što se tiče Republike Hrvatske, Tetkić (2016.) je u svom radu zaključila da je razina produktivnosti pojedinih županija na niskoj razini, što svakako nije slučaj svih županija, dok je tendencija produktivnosti rada na donekle uzlaznoj putanji. Isto tako, zaključila je

da je ekonomski rast jedna je od glavnih misija i poduzeća i regija, a da su u regijama Republike Hrvatske uočene značajne međusobne razlike u razvijenosti i konkurentnosti. Puljiz (2009.) u svojoj disertaciji zaključuje da su rezultati njegovih istraživanja potvrdili kako su pojedine hrvatske regije neuravnoteženo razvijene, što Hrvatsku svrstava na četvrto mjesto u Europskoj uniji. Stoga navodi da je u tom smislu važno poznavati uzroke regionalnih razlika, kako za provoditelje ekonomske, tako i regionalne politike. Smatra da oni trebaju prepoznati da pojedina područja imaju različita obilježja, što je potrebno uzeti u obzir prilikom određivanja prioriteta i mjera razvoja. Na razini Republike Hrvatske je prema različitim obilježjima razvoja identificirao da su najjače razvijeni tzv. regije-lideri Grad Zagreb i Istarska županija, dok istočna Hrvatska ima najslabija obilježja razvoja, jer uz dominantni udio poljoprivrede u ukupnoj proizvodnji, ima visoku nezaposlenost, nisku produktivnosti i slabu obrazovanost.

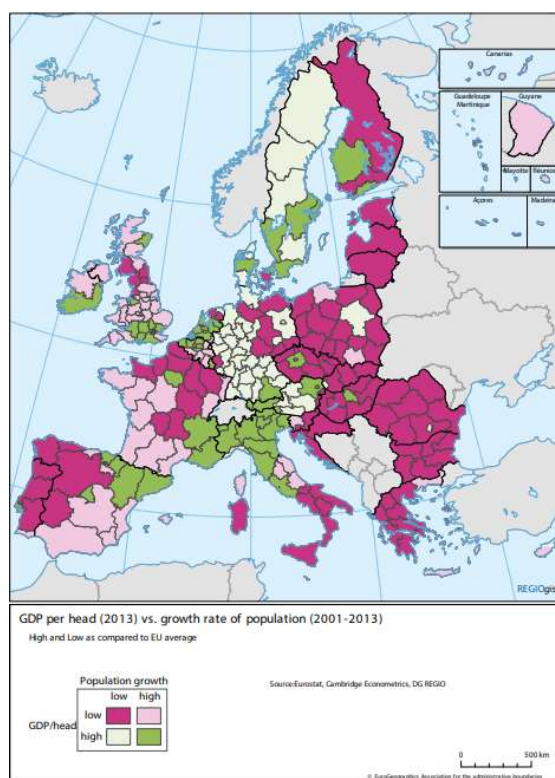
Baldwin i Martin (2003.) navode da odnos ekonomskog rasta i aglomeracije presudno ovisi o mobilnosti kapitala. Bez mobilnosti kapitala odnosno zbog akumulacije kapitala u jednoj regiji (i deakumulacije u drugoj), dolazi do preusmjerenja potražnje i povećanog trajnog dohotka u jednoj regiji, a posljedično tome dolazi do smanjenje u drugoj regiji, što naravno nije smisao postojanja aglomeracije. Ascani i sur. (2012.a) u svom preglednom radu o regionalnom ekonomskom rastu analiziraju glavne koncepte istražene u regiji i literaturu o lokalnom ekonomskom razvoju, s polazišta regionalnog pristupa razvoju u kontekstu rasta internacionalizacija svjetske ekonomije. Navode da se relevantnost lokalnog o socijalnim i institucionalnim obilježjima opravdava argumentom da su povoljni uvjeti za razvoj rezultat vrlo specifičnog konteksta kombinacije pravila, normi i društvenih odnosa koji potiču i olakšavaju širenje i iskorištavanje znanja uglavnom na lokalnoj osnovi. U tom pogledu pružaju se neki dokazi o nastanku prostornih nejednakosti povezane s lokaliziranom prirodom razvojnih procesa i inovativne aktivnosti. Nadalje, ističu važnost pristupa odozdo prema gore u gospodarskom razvoju, koji proizlazi iz čestih neučinkovitost politika od vrha prema dolje koje se koriste za poticanje regionalnog razvoja. Konačno, tvrde da se sve veća potražnja za decentralizacijom vlasti i resursa od središnjih vlada do regionalnih i lokalnih uprava u većem dijelu svijeta u posljednjim desetljećima može protumačiti kao priznanje da su regionalne snage i obilježja snažno relevantni u oblikovanju putanja lokalnog razvoja u kontekstu sve jače globalizacije. U tom okviru, dakle, decentralizacija predstavlja sposobnost heterogenih regija i teritorija da prilagode određene

razvojne strategije radi zadovoljenja njihovih posebnih potreba i utjecaja na vlastite sudbine. Važna mjera ekonomske aktivnosti je i bruto domaći proizvod (BDP), definirana kao vrijednost sve proizvedene robe i usluga umanjena za vrijednost bilo koje robe ili usluge korištene u njihovom stvaranju. Izračun godišnje stope rasta obujma BDP-a želi omogućiti usporedbu dinamike gospodarskog razvoja kako tijekom vremena, tako i između gospodarstava različitih veličina. BDP može biti pokazatelj ekonomske aktivnosti jedne zemlje, ali se može koristiti i u regionalnom kontekstu. Bruto domaćim proizvodnom bave se Chasco i sur. (2008.), koji su istraživali važnost zemljopisnih obilježja na proizvodnju u EU. Kvantificirali su koliki je prostorni udio BDP-a može pripisati egzogenim elementima (fizička i politička geografija) i koliko se može dobiti iz endogenih čimbenika (aglomeracija). Dokazali su da proizvodnja nije slučajno raspoređena po europskim regijama. U analizi prostornih podataka dokazali su da je visina BDP-a podijeljena na jednu jezgru (Srednja Europa plus Pariz i London) i tri periferna dijela (sjeverni, istočni, južni). Uzimajući u obzir teritorij EU u cjelini, izračunali su da se samo 53% BDP-a mogu objasniti izravnim i neizravnim učincima geografije. Nakon kontroliranja aglomeracijske ekonomije i interakcijski učinak geografije i aglomeracije, mreža utjecaja prirodne geografije raste na 20%. Otkrili su da je gotovo 50% BDP-a rezervirano za neobjašnjive čimbenike, što su pripisali visokom stupnju nenadgledanih prostornih efekti prisutnih u terminima pogreške.

Nadalje, Kunac (2016.) u svom radu zaključuje da rast i razvoj jedne ekonomije mogu biti slični, ali nisu identični, kao što se to ranije mislilo tijekom ranije povijesti ekonomske struke i znanosti. Nadalje navodi da se rast i razvoj mogu mjeriti različitim načinima. BDP po glavi stanovnika kao indikator dinamičnog procesa rasta mjeri se tijekom određenog vremena, a mjerenjem u određenom trenutku je pokazatelj razvijenosti. Sukladno tomu, što je veći BDP to zemlja na višem stupnju razvoja. Rast i razvoj su međusobno ovisni jer je razvoj neophodan da bi se ostvario rast i obratno. To znači da ako jedna zemlja ostvaruje rast BDP u nekom vremenu, onda je tada razvijenija jer je njen BDP veći u odnosu na vrijeme kada rast nije bio zabilježen. Danas se kao pokazateljima rasta sve veće značenje pridaje znanosti i tehnologiji, kao i indeksu ljudskog razvoja. Ekonomski rast može biti prisutan i u slabije razvijenom gospodarstvu, a proces snažnog razvitka, npr. otkrićem neke tehnologije, uz tek neprepoznatljivi rast na početku proizvodnje. Na Slici 2. prikazan je BDP po glavi stanovnika (2013.) usporedno s brzinom rasta populacije (2001. -2013.). Može se uočiti različita visina BDP i rast populacije po zemljama, ali je uočljivo da u jednoj državi neke regije

imaju visok BDP u rast populacije, dok druge imaju nizak BDP i slabiji rast populacije, npr. sjeverna i srednja Italija imaju visok BDP i visok rast populacije, a južni dio nizak. Hrvatska spada u zemlju s niskim BDP-om i niskom stopom rasta populacije.

Slika 2. BDP po glavi stanovnika (2013.) usporedno s brzinom rasta populacije (2001. -2013.)

Izvor: autor preuzeo iz: Iammarino i sur., 2017.

3.2. Institucionalni okvir regionalne politike EU u suvremeno doba

Prilikom osnivanja različitih fondova Europske unije neophodno je uvijek imenovati upravljačko tijelo koje uspostavlja institucionalne okvire pojedinih programa na temelju kojih se oni provode, nadziru, kontroliraju i na koji se način o njima informira. Europska unije donijela je za predstojeće desetljeće svoju strategiju razvoja pod nazivom Europa 2020. Njen je cilj da su u svijetu koji se mijenja Europska unija ima pametnu, održivu i uključivu ekonomiju. Ovi prioriteti trebali bi pomoći državama članicama u postizanju visoke razine zaposlenosti i produktivnosti te socijalne kohezije. Konkretno, Europska unija stavila je naglasak na pet zahtjevnih ciljeva - zapošljavanje,

inovacije, obrazovanje, socijalnu uključenost i klimu odnosno energiju koji će se postići do 2020. godine. Svaka članica usvojila je svoje nacionalne ciljeve u svakom od ovih područja. U tom smislu nacionalne i regionalne vlasti u Europi trebale su izraditi strategije pametne specijalizacije u procesu poduzetničkog otkrivanja, tako da se Europski strukturni investicijski fondovi (ESIF) mogu koristiti učinkovitije između različitih Europska unija, nacionalnih i regionalnih politika, te da se povećaju javna i privatna ulaganja. Uredba 1301/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. prosinca 2013. je pravni temelj koji definira strategiju pametne specijalizacije (*Europa 2020; A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth*). Prije ovog strateškog dokumenta važeća je bila Lisabonska strategija (Lisabonska agenda) iz 2000. godine, kojom su se kratkoročne političke inicijative trebale povezati sa srednjoročnim i dugoročnim gospodarskim reformama, a sadržavala je ekonomski, socijalni i ekološki segment. Prema ovoj strategiji, jačanje konkurentnosti Europske unije temeljilo se na sedam ciljeva, za koje se nakon pet godina od donošenja ispostavilo da su preširoko definirani, što je, uz nezadovoljavajuću koordinaciju i proturječne prioritete, rezultiralo razočaravajućom provedbom tog (pre)opsežnog programa. Stoga je 2005. godine donesena Revidirana Lisabonska strategija koja je preusmjerila prioritete na rast i zapošljavanje, a potom doneseni revidirani *Lisabonski program Europske unije*. On navodi akcije unutar triju ključnih područja koje su se trebale poduzeti na razni unije i nacionalnim razinama: učiniti Europu atraktivnijim mjestom za ulaganje i rad, osigurati znanje i inovacije za rast te stvoriti veći broj boljih radnih (Kesner-Škerb, 2007.).

3.2.1. Pametne specijalizacije

Prema dokumentu Europske unije *National/regional innovation strategies for smart specialisation (RIS3)*, (European Commission, 2014.) *Nacionalne/regionalne inovacijske strategije za pametnu specijalizaciju (RIS3)* strategije pametne specijalizacije su nacionalne ili regionalne inovacijske strategije koje postavljaju prioritete u cilju izgradnje konkurentne prednosti, razvojem i usklađivanjem istraživanja i inovacija vlastite snage prema poslovnim potrebama kako bi se riješile nove mogućnosti i tržište razvoj na koherentan način, izbjegavajući dupliciranje i usitnjavanje napora. Strategije pametne specijalizacije razvijaju se uvrštavanjem nacionalnog ili regionalnog upravljanja vlasti i sudionika poput sveučilišta i drugih visokoškolskih ustanova, industrije i

socijalnih partnera u poduzetničkom procesu. Program za povećanje privatnih troškova za istraživački i inovacijski rad u skladu je s karakteristikama dobro izvedenih nacionalnih ili regionalnih dokumenata, što je preduvjet za djelotvorno postizanje određenog cilja za sve investicijske prioritete prema tematskom cilju jačanja istraživanja, tehnološkog razvoja i inovacija. Nacionalne odnosno regionalne strategije vezane za tzv. pametne specijalizacije (RIS3 strategije) jesu integrirani programi ekonomske transformacije, koji bi trebale biti temeljene na sljedećih pet važnih činjenica:

- politička potpora i ulaganja usmjeravaju se na ključne regionalne odnosno nacionalne prioritete, izazove i potrebe za razvoj zasnovan na znanju;
- grade se na snazi, konkurentnim prednostima i potencijalu za izvrsnost svake države odnosno regije;
- podržavaju tehnološke inovacije, kao i inovacije temeljene na praksi, a cilj im je potaknuti privatna sektorska ulaganja;
- u potpunosti uključuju dionike te potiču inovacije i istraživanja;
- temelje se na dokazima i uključuju zvučne sustave praćenja i ocjenjivanja.

Republika Hrvatska, kao i većina zemalja koja se kasnije priključila Europskoj uniji ili trenutno vodi pregovore o pristupanju suočava se s izazovima nepovoljnog gospodarskog okružja i demografskim promjena. Kako bi se poboljšao životni standard i dugoročni rast, potrebno je ulagati u istraživački rad, razvoj, inovacije i ljudski kapital. U tom smislu Europska unija izradila je strategiju pametne specijalizacije kao novog pristupa razvoju gospodarstva koji daje ciljanu podršku istraživanjima i inovacijama. Članice Europske unije nastoje stvoriti novi model gospodarskog rasta s ciljem rasta konkurentnosti Europske unije i smanjenja međusobnih razlika u razvoju gospodarstva. Kohezijska politika Europske unije 2014. – 2020. tražila je od članica utvrđivanje područja specijalizacije ovisno o njihovom inovacijskom potencijalu, uz učinkovito korištenje sredstava Europske unije za istraživački rad, tehnološki razvoj i inovacije.

Strategija pametne specijalizacije Republike Hrvatske za razdoblje od 2016. do 2020. godine (Narodne novine broj 32/2016) navodi u svom pojmovniku da je važno utvrđivanje teritorijalnog kapitala i potencijala zemlje i regije, suradnju sudionika i korištenje resursa za budućnost temeljenu na izvrsnosti. Ova strategija nastoji uključiti i ojačati državne i regionalne inovacijske sustave, inovacijske platforme, razmjenu znanja te inovirati gospodarstvo. Pametna specijalizacija nastoji

promovirati učinkovitost i uporabu javnih ulaganja u istraživački rad, razvoj i inovacije radi gospodarskog rasta i prosperiteta, koristeći pri tome prednosti države. Budući da je Republika Hrvatska relativno mala zemlja otvorenoga gospodarstva i obzirom na veličinu može se usporediti s pojedinim regijama u nekim većim zemljama Europske unije. Stoga se koncept pametne specijalizacije u *Strategiji* nije primijenio na razini regija, već samo na nacionalnoj razini, pri čemu su se ipak poštivale regionalne različitosti. U kontekstu Europske unije *Strategija pametne specijalizacije* (koja se uobičajeno označava kao S3) temelji se na resursima, utvrđivanju konkurentnih prednosti, te tehnološkoj specijalizaciji kao temelju budućih inovacija. Strategija zemljama Europske unije nastoji poticati javne i privatne investicije u istraživanje, tehnološki razvoj i inovacije. Glavni cilj *Strategija pametne specijalizacije Republike Hrvatske za razdoblje od 2016. do 2020. godine (Narodne novine broj 32/2016)* je transformacija hrvatskog gospodarstva i povećanje njegove konkurentnosti koncentracijom resursa znanja i njihovim povezivanjem s ograničenim brojem prioriteta. Pinter (2019) navodi da *Strategija* ima pet tematskih područja:

1. Zdravlje i kvaliteta života
2. Energija i održivi okoliš
3. Promet i mobilnost
4. Sigurnost
5. Hrana i bioekonomija.

Nadalje, Pinter (2019.) navodi strateške ciljeve i doprinosi aktivnosti u okviru svakog cilja pametne specijalizacije u Republici Hrvatskoj:

1. Povećanje znanstveno-istraživačkog rada sukladno potrebama gospodarstva:
 - unaprjeđenje postojeće i razvoj nove znanstveno-istraživačke infrastrukture i elektroničke infrastrukture;
 - preobrazba hrvatskih znanstvenih institucija u međunarodno konkurentne koje stvaraju nove vrijednosti;
 - sustav istraživanja i razvoj koji je otvoren za inovacije i potrebe gospodarstva
 - povećana suradnja istraživačkih organizacija s poduzećima;
 - povećanje državnih ulaganja za istraživanje i razvoj na 1,4% BDP-a do 2023.
2. Povezivanje inovacijskog lanca vrijednosti te suradnja znanstveno-istraživačkih institucija i poslovnog sektora, što treba doprinijeti:

- stvaranju osnova za komunikaciju te razvoju dugoročnih programa i smjernica za istraživački rad i razvoj poslovnog sektora;
 - provedbi istraživačko-razvojnih projekata poslovnog sektora usmjerenih na razvoj, primijenjena istraživanja i komercijalizaciju rezultata temeljem učinkovite suradnje;
 - umrežavanju dionika industrijskog razvoja, stvaranje inovacijske zajednice i pokretanje inovacija;
 - specijalizaciji hrvatskog gospodarstva i transformaciji industrije kroz strukturne promjene.
3. Osvremeniti hrvatsko gospodarstvo ulaganjima poslovnog sektora u istraživački rad, razvoj i inovacije, što doprinosi:
- poticanju poduzetnika koji provode IRI projekte unutar jednog ili više prioriternih tematskih i podtematskih područja;
 - razvoju novih tehnologija i proizvoda;
 - povećanju privatnih ulaganja u IRI;
 - jačanju kapaciteta poduzeća za IRI kroz poboljšanu suradnju sa znanstvenim institucijama.
4. Poboljšanja u globalnom lancu vrijednosti i poticanje internacionalizacije hrvatskog gospodarstva
- Aktivnosti doprinose:
- identifikaciji tržišnih nedostataka i područja pogodnih za privlačenje izravnih stranih ulaganja;
 - utvrđivanju novih tržišnih niša i industrija u nastajanju;
 - izradi izvoznih strategija za nove tržišne niše;
 - teritorijalnom i proizvodnom brendiranju;
 - konkurentnosti i poboljšanom položaju RH u globalnim lancima vrijednosti i opskrbe.
5. Suradnja pri rješavanju društvenih izazova.
6. Edukacija i unaprjeđenje kvalifikacija djelatnika za pametnu specijalizaciju.

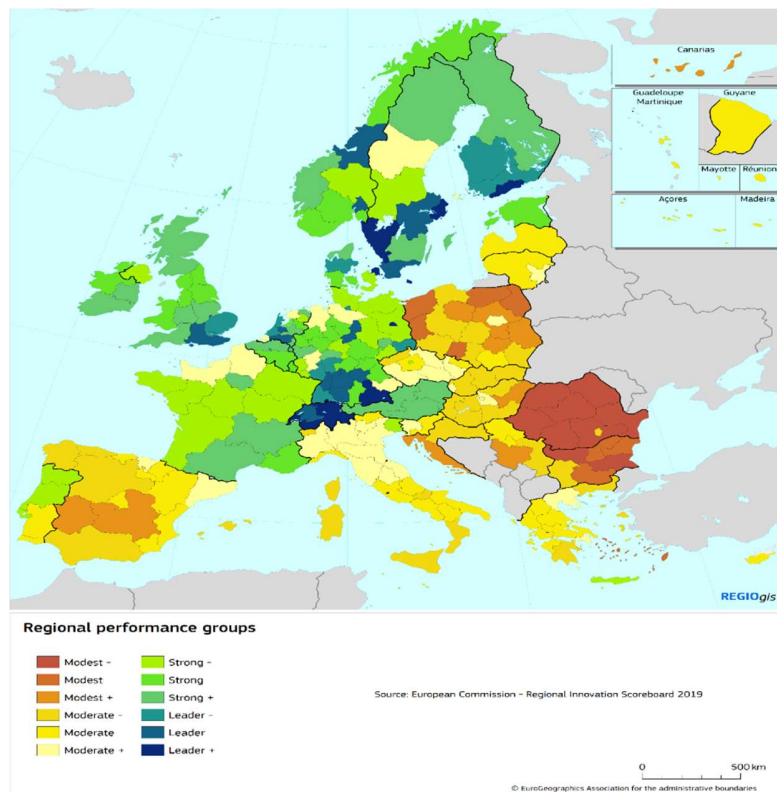
Debelić (2015.) u svom radu navodi da je strategija Europa 2020 donesena kao novi smjerokaz pogrešnom putu kojim Europa ide posljednjih godina, jačanjem regija pametnom specijalizacijom.

Navodi da je pri odabiru prioriteta razvoja važno poduzetničko otkrivanje, što zahtijeva i koordinaciju nacionalnih i regionalnih strategija.

3.2.2. Regionalni inovacijski sustav (RIS)

Prema politici Europske unije odnosno Europske komisije regionalni inovacijski sustav (RIS) je jedan od okvira regionalne politike EU koji se temelji na metodologiji komparativne procjene inovacijskog učinka europskih regija na ograničenom broju pokazatelja. Daje detaljniju raščlambu grupa izvedbe s kontekstualnim podacima koji se mogu koristiti za analizu i usporedbu strukturnih ekonomskih, poslovnih i socio-demografskih strukturnih razlika između regija. U trenutku završetka ovog diplomskog rada, RIS pokriva 238 regija iz 23 zemlje EU, Norveške, Srbije i Švicarske, a na razini zemlje uključeni su Cipar, Estonija, Latvija, Luksemburg i Malta (*Regional Innovation Scoreboard*, European Commission, 2019.). *Regional Innovation Scoreboard* bi u doslovnom prijevodu značio regionalni inovacijski semafor jer se bojama na zemljovidu prikazuje status pojedine zemlje. Novi pregled rezultata potvrđuje da su najinovativnije europske regije smještene u najinovativnijim zemljama. Prema zemljovidu na Slici 3. lider među regijama Europske unije je Helsinki-Uusimaa u Finskoj, a zatim slijede Stockholm u Švedskoj i Hovedstaden u Danskoj. Kao najinovativnija regija u Europi smatra se Zürich u Švicarskoj. Neka regionalna inovativna središta postoje i u zemljama s umjerenim inovacijama: Prag u Češkoj, Kreta u Grčkoj i Furlanija-Julijska krajina u Italiji. Prema Slici 3. Panonska Hrvatska pripada u umjerenu regiju, dok je jadranski dio pripada europskim regijama koje imaju skroman inovacijski učinak.

Slika 3. Regionalni profili po zemljama

Izvor: autor preuzeo ilustraciju sa službene stranice Europske komisije dostupne na:

https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/innovation/regional_en

Bačić i Aralica (2016.) navode da u posljednja dva desetljeća raste sve veći istraživački interes za regionalne inovacijske sustave (RIS), politiku i istraživački koncept utemeljen na interakciji između regionalnih institucija i organizacija čiji je cilj stvaranje znanja (izum) i širenje znanja (inovacija) u okviru specifičnih regija. Upravo je u tom smislu i zanimljivo istraživanje Cooke i Memedovic (2003.), koji ističu kako je svrha RIS-a kao okvira politike osigurati konkurentsku prednost regija pružajući potporni institucionalni i politički okvir za pretvaranje lokalnog znanja u inovacije. Regionalne inovacijske politike na dnevnom su redu politike Europske unije od sredine 1990.-ih, kada je fokus prebačen s loših nacionalnih inovacijskih sustava (NIS) na poticanje inovacija u manje naprednim regijama. Nadalje, u svom istraživanju navode da je među hrvatskim regijama zamijećena različitost inovacijskih kapaciteta između 2006. i 2010. godine, pri čemu je sjeverozapadna Hrvatska vodeća regija u difuziji inovacija s RIS-om. Središnja i istočna Hrvatska regije su specifične po poljoprivredi i niskotehnološkom industrijom koje imaju veliki poticaj

javnih izvora financiranja, dok jadranska Hrvatska ima lošije rezultate u inovacijskim aktivnostima. Zanimljivo je istraživanje Švarca (2001.), koji navodi da je inovacijski sustav u Hrvatskoj međusobno povezivanje znanosti i privatnog poslovnog sektora uz pomoć državne inovacijske politike. To prije svega znači znanstveno-istraživački rad aplikativan u gospodarstvu i industriji, poduzetnička inicijativa u javnom sektoru istraživanja (tzv. druga sveučilišna revolucija) i korištenje državnih programa i projekta koji podupiru istraživačko povezivanje privatnog i javnog sektora, znanosti i gospodarstva, tehnološki razvitak, infrastrukturne institucija i regionalni razvitak.

Prema *Strategiji poticanja inovacija Republike Hrvatske 2014. – 2020.* (Narodne novine broj 153/2014) u Hrvatskoj postoji samo četiri gospodarska sektora (financije, energetika, farmaceutika i telekomunikacije), koji ostvaruju veću dodanu vrijednosti od 30 tisuća eura po zaposlenom, što je čini tehnološki nisko-razvijenom zemljom. Budući da su inovacije presudne za razvitak društva, posljednjih desetak godina u Republici Hrvatskoj učinjene su organizacijske, institucionalne, zakonske i administrativne promjene u cilju jačanja gospodarstva. Bez obzira na navedeno, inovativnost hrvatskog gospodarstva značajno zaostaje za prosjekom Europske unije, dok se između 148 zemalja svijeta u pogledu globalne konkurentnosti nalazi na 75., inovacija na 79. i poslovne sofisticiranosti na 88. mjestu. Iz navedenog vidimo da je značaj inovativnosti u Hrvatskoj osrednji i da nije dovoljno prepoznat. Isti izvor navodi da se rezultati mjerenja inovacijske izvedbe Europske komisije govore da je Hrvatska na 25. mjestu od 34 zemlje što je svrstava među „umjerene inovatore“ s 44% aktivnih tvrtki u pogledu inovacija (prosjek Europske unije je 52 %).

4. Pojam i osnovna obilježja aglomeracije i produktivnosti u okvirima regionalnih ekonomskih znanosti

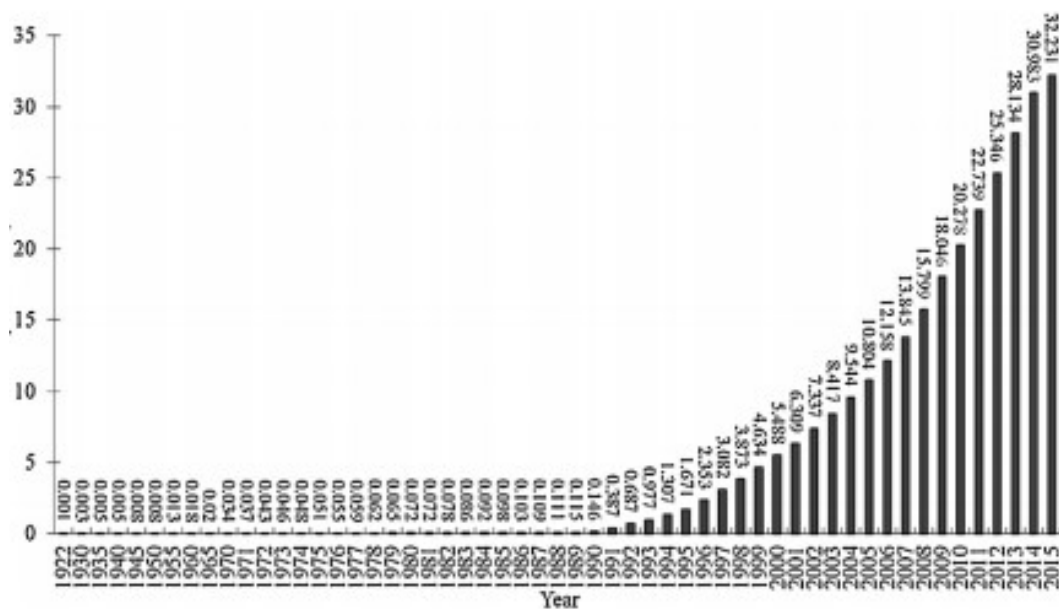
Ovo poglavlje definira pojam aglomeracije, njihova osnovna obilježja, njihov položaj u regionalnoj politici EU u suvremeno doba, opisuje urbanu aglomeraciju u Republici Hrvatskoj i donosi njihovu komparativnu analizu s obzirom na odabrane pokazatelje i indeks gospodarske snage u županijama u kojima se nalaze, kao i prikaz statusa apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ odnosno „Učinkoviti ljudski potencijali“.

4.1. Pojam i osnovna obilježja aglomeracija

Etimološki gledano, pojam aglomeracija dolazi od latinske riječi *agglomerare* što bi u doslovnom prijevodu značilo – skupljati. Suvremenim ekonomskim rječnikom rečeno aglomeracija predstavlja skupljanje više cjelina u jednu, a najčešće je to urbana ili gradska aglomeracija nastala spajanjem više jedinica lokalne samouprave u jednu cjelinu čije je središte dominantni grad. Razvoj urbanih aglomeracija jedan je od racionalnih oblika organizacije područja, koje se sastoje od društveno-ekonomskog udruženja teritorija i raspodjela različitih funkcija koji osiguravaju njihov razvoj. Strategije aglomeracije trebale bi omogućiti gradovima s okolnim područjem, da se natječu primjereno za ulaganje i visokokvalificiranu radnu snagu te postanu privlačnije mjesto za život, rad i poslovanje, te omoguće dinamičan razvoj tvrtki u odvojenim područjima, ali i aglomeraciji kao cjelini (Pandas, 2018.). Giuliano i sur (2019.) navode da su ekonomski razlozi temeljno objašnjenje postojanja aglomeracije odnosno gradova. Prostorno klasteriranje omogućuje razne vanjske koristi poput udruživanja radne snage, podjele dobavljača i specijalizacije što zauzvrat pridonosi povećanoj produktivnosti i gospodarskom rastu. Tijekom posljednjih nekoliko desetljeća snaga i priroda aglomeracijskih gospodarstava dovedeni su u pitanje. U 1980.-ima se tvrdilo da informacijska i telekomunikacijska tehnologija smanjuju potrebu za fizičkom blizinom, a time i vrijednost ekonomija aglomeracije. Smanjene aglomeracijske ekonomije objasnile bi decentralizaciju gospodarske aktivnosti i pad središnjih gradova. Sad smo potpuno u eri informacijske ekonomije, s pametnim telefonima, automobilima, zgradama i uređajima koji se mrežno spajaju. S druge strane istodobno, promatramo ponovnu pojavu nekih središta i

kontinuirani rast megalopolisa primjerice u SAD-u, unatoč rastućim zagušenjima. Međutim, s vremenom bi promjene u ekonomijama aglomeracija trebale biti uočljive kroz promjene gustoće i raspodjele ekonomske aktivnosti. Velika metropolitanska područja imaju prednost u opsegu, nudeći vrlo raznoliku i specijaliziranu radnu snagu, gustu mrežu posrednih dobavljača i opsežne prometne i komunikacijske sustave. Prisutnost više centara vjerojatno smanjuje troškove zemljišta, plaća i zagušenja aglomeracije geografskim širenjem gospodarske aktivnosti, a da se i dalje čuvaju koristi od aglomeracije. Moguće je da prisutnost više centara olakšava rast gradova i jedno je od objašnjenja za nastanak većih aglomeracija. Fang i Yu (2017.) navode da je urbana aglomeracija visoko razvijeni prostorni oblik integracije gradova (naselja) s ciljem da odnosi među njima ne budu samo konkurentski, nego da se među njima razvije i suradnja. Integracija naselja odnosno gradova unutar urbane aglomeracije čini ju jednim od najvažnijih nositelja globalnog ekonomskog razvoja. Pojam urbane aglomeracije nije novijeg datuma, ali njegova aktualnost zasigurno jest, o čemu dovoljno govori činjenica da su studije urbanih aglomeracija značajno povećale posljednjih desetljeća (Slika 4.).

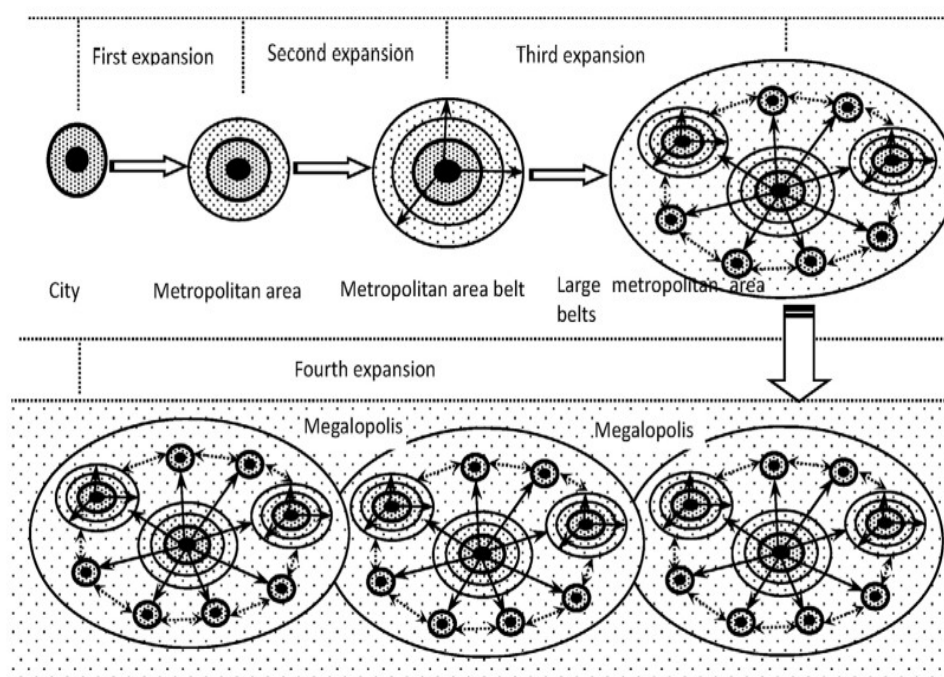
Slika 4. Broj publikacija o urbanim aglomeracijama u Svijetu unatrag jednoga stoljeća

Izvor: autor preuzeo grafički prikaz iz: Fang i Yu, 2017.

Fang i Yu (2017) nadalje upozoravaju da unatoč brojnim studijama i dalje ne postoji konsenzus oko toga što sve čini urbanu aglomeraciju te da ih je neophodno bolje razumjeti, znanstveno definirati, učinkovito upravljati i održivo planirati. Autori smatraju da će urbana aglomeracija u doglednoj budućnosti postati primarni nosilac društveno-ekonomskog razvoja. Kao ilustracija može poslužiti Slika 3. koja prikazuje evoluciju urbane aglomeracije poticane pokretačkom snagom ekonomske globalizacije, informatizacijom, industrijalizacijom, brzim transportom, podrškom politike i ekonomijom znanja te na taj način teoretski slijedi prostorno-vremenski put od nakupina gradova u metropolitanska područja, pojaseve metropolitanskog područja, veliki gradski pojasevi i megalopolis (Slika 5). Iz toga je očito da svako proširenje omogućuje da urbane aglomeracije postaju prvo regionalna, zatim nacionalna i na kraju međunarodna središta rasta.

Slika 5. Četiri faze širenja i razvoja urbane aglomeracije

Izvor: autor preuzeo izvornu sliku iz: Fang i Yu, 2017.

4.2. Položaj aglomeracija u regionalnoj politici EU u suvremeno doba

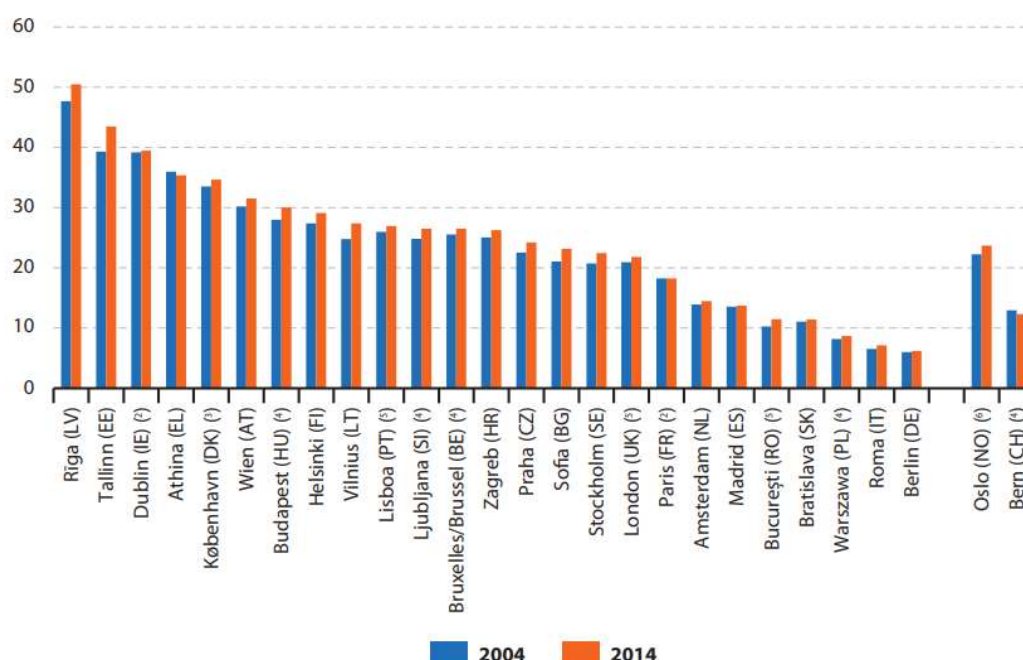
Regionalna politika Europske unije jedna je od najvažnijih javnih i investicijskih politika, koja nastoji ublažiti društvene i gospodarske razlike, poboljšati kvalitetu života svojih stanovnika, te

izdvajanja za nju čine značajan dio proračuna Europske unije za programsko razdoblje 2014.–2020. (351,8 milijardi eura od ukupno 1.082 milijarde eura) (*Održivi urbani razvoj ITU mehanizam, Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, 2018.*). Ova politika doživjela je mnoge reforme, pri čemu se sve veći dio sredstava usmjeravao u gradska središta jer danas, na početku novog tisućljeća, više od polovice svjetskog stanovništva obitava u gradovima, koji su glavni čimbenici gospodarskih i socijalnih aktivnosti. Još je veći postotak urbanog stanovništva u Europi, gdje u gradovima živi više od dvije trećine žitelja s trendom rasta. Naravno, sve veći broj ljudi koji žive u gradovima nosi za sobom i neke negativne posljedice, kao što su veća nezaposlenost, veća gustoća populacije, zagađenje i siromaštvo (*Održivi urbani razvoj ITU mehanizam, Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, 2018.*).

Ascani i sur. (2012b) ističu kako ono što većina studija o ovoj problematici općenito sugerira jest da dublja integracija ima specifične posljedice na prostornu raspodjelu ekonomske aktivnosti. Zapravo se čini da se snage aglomeracije usmjeravaju na lokalizaciju europske industrije prema malo lokacija kako integracija postaje sve stroža. Štoviše, sektorske razlike nastaju koncentriranjem kapitalno intenzivnih aktivnosti i aktivnosti koje zahtijevaju vještine u jezgri EU (ponekad nakon početne disperzije), dok sporo rastuće industrije karakterizirane nekvalificiranom radnom snagom su sklonije aglomeracijama u rubnim područjima. Pri tome, dobro je istaknuti kako je Fratesi (2011) analizirao učinke odabira regionalne politike jedne zemlje na regije druge zemlje, također razlikujući se po snazi aglomeracijskih ekonomija, za prostorno okruženje i za regionalne „teritorijalne“ razlike kako bi se objasnilo zašto postoji međunarodno pregovaranje. Isto tako i za ono što se tiče raspodjele regionalne politike u zemljama u slučajevima, kao što je Europska unija, gdje postoje nadnacionalne institucije. Pokazalo je da, u prisutnosti ili ekonomiji aglomeracije (bilo da je jaka ili slaba) regionalne politike u jednoj zemlji nisu neutralne u odnosu na drugu dobrobit zemlje, zbog trgovine i mobilnosti kapitala. Osim toga, učinci regionalne politike nisu prostorno neutralne, jer različito utječu na regije, osim ograničenog slučaja potpune integracije. Domaći i međunarodni učinci su vrlo različiti, ovisno o snazi ekonomija aglomeracije. Štoviše, razlikuju se s obzirom na prostornu postavku, jer je relevantan zemljopisni položaj regija. Napokon, razlike između regija matične države su ne samo relevantne za učinkovitost i pravičnost politike matičnih regija, nego i na učinke koje domaće regionalne politike imaju za druge zemlje.

Prema *Urban Europe; Statistics on cities, towns and suburbs* (Eurostat, 2016.) različit je udio broja stanovnika glavnih gradova u usporedbi s brojem stanovnika države. U desetogodišnjem razdoblju (2004.-2014.) broj stanovnika porastao je u svim gradovima, osim Atene (što se povezuje s ekonomskom krizom i posljedično tome povećanom emigracijom). U grafikonu na Slici 6. vidi se da je najveći udio stanovnika u odnosu na ukupan broj stanovnika države u Rigi glavnom gradu Latvije s preko 50% 2014. godine, dok je najmanji u Berlinu, glavnom gradu Njemačke s nešto više od 5%.

Slika 6. Udio stanovništva glavnih gradova Europske unije u odnosu na ukupan broj stanovnika države 2004. i 2014. godine (u %)

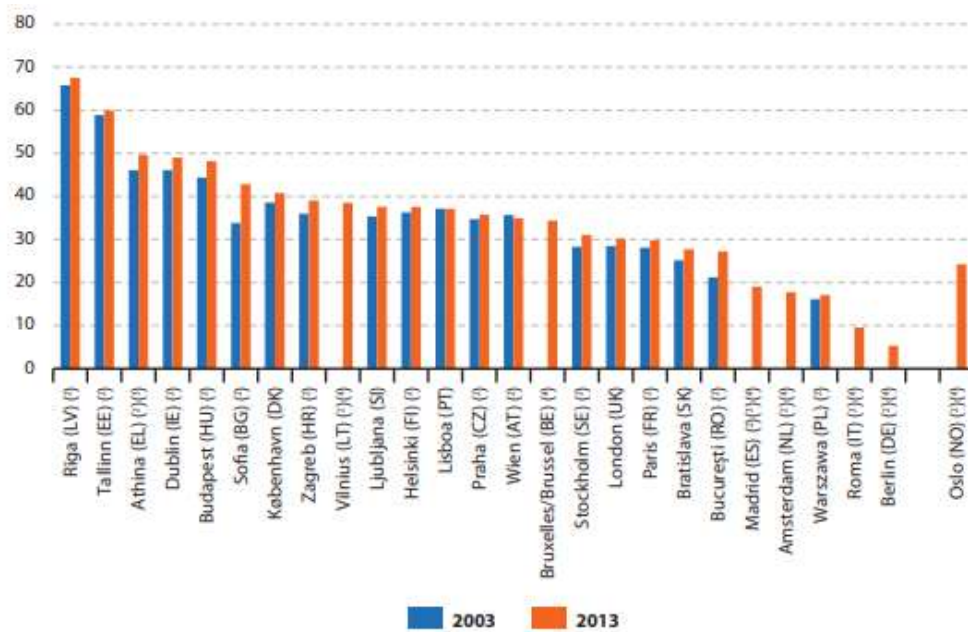

Izvor: autor preuzeo grafički prikaz iz dokumenta: *Urban Europe. Statistics on cities, towns and suburbs*, Eurostat, 2016.

Usporedbom navedenih odnosa broja stanovnika (Slika 6.) i BDP-a (Slika 7.) može se uočiti proporcionalan odnos tj. da je najveći udio BDP-a u nacionalnom BDP-u u Rigi, a najmanji u Berlinu. To govori da je gospodarstvo Latvije centralizirano oko svog glavnog grada, dok je u Njemačkoj gospodarstvo policentrično i raspoređeno po drugim velikim gradskim središtima odnosno središtima urbanih aglomeracija, što govori i o snažnom njemačkom nacionalnom

gospodarstvu. Glavni grad Hrvatske Zagreb prema ovim parametrima nalazi se točno u sredini, na 13. mjestu, s udjelom nešto manje od 30% stanovnika u odnosu na broj stanovnika cijele Hrvatske, a s obzirom na BDP nalazi se na 8. mjestu s visokim udjelom od gotovo 40% u odnosu na nacionalni BDP.

Slika 7. Udio BDP glavnih gradova Europske unije u nacionalnom BDP 2003. i 2013. godine (u %)

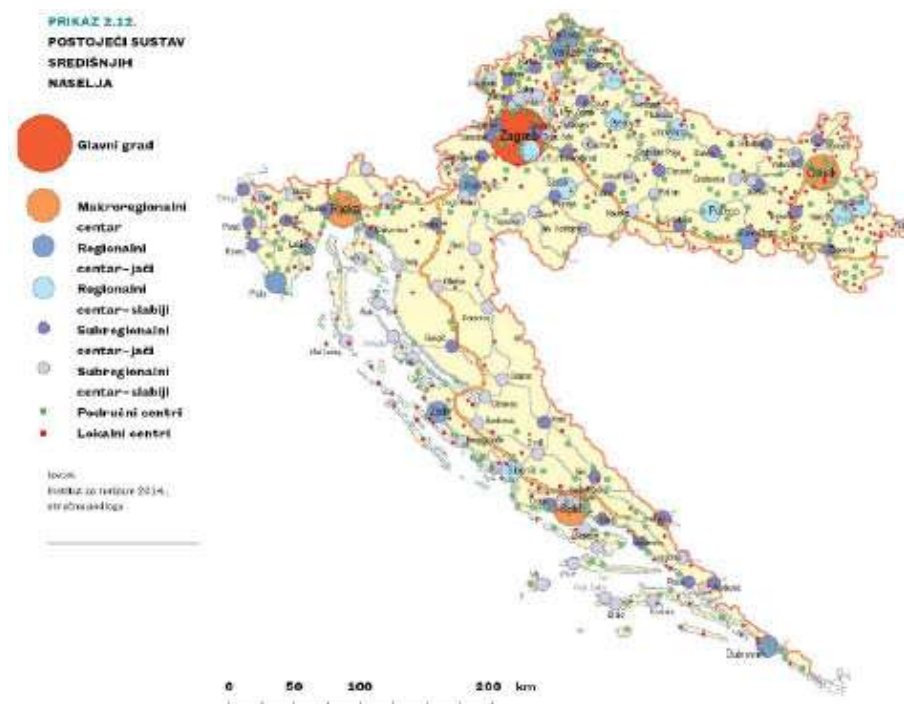
Izvor: autor preuzeo grafički prikaz iz dokumenta: *Urban Europe. Statistics on cities, towns and suburbs*, Eurostat, 2016.

4.3. Urbana aglomeracija u RH

Urbane aglomeracije u Hrvatskoj svoje pravne temelje imaju u zakonskoj regulativi i to ponajprije u *Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske* (Narodne novine broj 147/14, 123/17 i 118/18), koji u svom članku 14 definira da se urbana područja ustrojavaju „radi učinkovitijeg planiranja, usklađivanja i provedbe politike regionalnog razvoja, posebno njezine urbane dimenzije“. Ovisno o broju stanovnika u gradskom sjedištu mogu se ustrojiti kao urbane aglomeracije, veća urbana područja i manja urbana područja. Urbane aglomeracije su: Osijek, Rijeka, Split i Zagreb, sa sjedištem u istoimenim gradovima. Veća urbana područja (sjedišta imaju više od 35.000 stanovnika) su: Bjelovar, Dubrovnik, Karlovac, Pula, Sisak, Slavonski Brod,

Šibenik, Varaždin, Vinkovci i Zadar. Manja urbana područja (središnja naselja imaju 10.000-35.000 stanovnika i/ili su sjedišta županija) su: Čakovec, Đakovo, Gospić, Knin, Koprivnica, Krapina, Križevci, Kutina, Makarska, Metković, Nova Gradiška, Požega, Petrinja, Virovitica, Pazin, Rovinj, Slatina, Vukovar i Županja. Gradovi i općine koje ulaze u sastav urbane aglomeracije utvrđuje ministar nadležan za regionalni razvoj na prijedlog grada koji je sjedište urbane aglomeracije odnosno područja, uz prethodno mišljenje lokalnih jedinica uključenih u pojedinu aglomeraciju i ministarstva nadležnog za prostorno uređenje. Ako dvije ili urbane aglomeracije/područja izravno graniče smatraju se jedinstvenom cjelinom. *Strategija prostornog razvoja Republike Hrvatske* (Narodne novine broj 106/2017) govori da prostorni raspored središnjih naselja nepravilan. Njihov najveći broj je u sjevernom, sjeverozapadnom, središnjem i istočnom, a najmanji u brdskim, planinskim, otočnim i pograničnim dijelovima Hrvatske (Slika 8.).

Slika 8. Postojeći sustav središnjih naselja u Republici Hrvatskoj

Izvor: autor preuzeo sliku iz dokumenta: *Strategija prostornog razvoja Republike Hrvatske*, Narodne novine broj 106/2017

Iz Tablice 1. vidljivo je da je u Gradu Zagrebu najveća gustoća stanovništva, da je prema svim pokazateljima iznad prosjeka i ispred svih drugih županija, što ga čini najrazvijenijim

gospodarskim središtem Hrvatske. Zagrebačka županija također je prema prikazanim gospodarskim pokazateljima iznad hrvatskog prosjeka, ali se vidi znatan zaostatak za Zagrebom. Grad Zagreb sa Zagrebačkom županijom čini jednu aglomeraciju, a divergentnost razvijenosti nastoji se ujednačiti stvaranjem urbane aglomeracije. Svrha ovakve regionalne politike je da se oko urbanih središta odnosno gradova, okupe različiti čimbenici proizvodnje, kako bi se njima lakše i svrsishodnije upravljalo s konačnim ciljem podizanja produktivnosti i poticanja regionalnog ekonomskog rasta. Isto se nastoji postići i u ostalim navedenim županijama, koje su gospodarski oko ili ispod prosjeka Republike Hrvatske, gdje su njihova administrativna središta ujedno i središta aglomeracija te na taj način okosnica gospodarskog razvoja.

Tablica 1. Odabrani pokazatelji i indeks gospodarske snage u županijama u kojima su urbane aglomeracije i područja

Županija	Broj stanovnika po km ² (popis iz 2011.)*	BDP po stanovniku u HRK (2017.)*	Stopa nezaposlenih u % (2017.)**	Stopa migracije u inozemstvo 2017./2011. u % **	Udio robnog izvoza u RH u tis. HRK (2017.)**	HGK indeks gospodarske snage, RH=100**
REPUBLIKA HRVATSKA	75,7	88.726	13,9	272,9	100,0	100,0
Grad Zagreb	1.232,5	155.542	6,4	240,9	31,8	147,8
Istarska	74,0	110.906	6,2	63,1	4,7	129,3
Primorsko-goranska	82,6	108.365	9,9	380,1	4,1	106,1
Zagrebačka	103,8	67.457	11,3	700,3	5,5	97,2
Zadarska	46,6	73.601	13,3	156,5	1,8	92,2
Karlovačka	35,5	64.668	16,6	120,7	2,1	85,2
Splitsko-dalmatinska	100,2	68.226	21,4	139,6	3,7	80,4
Osječko-baranjska	73,4	67.657	24,9	733,7	4,4	80,3
Brodsko-posavska	78,1	49.885	22,4	906,5	2,2	73,0

Izvor: autor prema: *Priopćenje broj 12.1.3. od 14. veljače 2020., Državni zavod za statistiku; **

Županije – razvojna raznolikost i gospodarski potencijali, HGK, 2018./2019.

Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine (Narodne novine broj 147/2014) bila je donesena u skladu s kohezijskom politikom Europske unije 2014. - 2020. godine s ciljem održivog razvoja urbanih područja i jačanja gradova kao inicijatora razvoja, kreativnosti i inovativnosti, gdje se okupljaju razvojni izazovi i potencijali. Za ovu je namjenu u tom financijskom razdoblju bilo predviđeno 80-90 milijarda tj. 50 % sredstava Europskog fonda za regionalni razvoj (EFRR). Pri tome se od država članica tražilo da integrirani održivi urbani razvoj bude jedan od prioriteta i da se za ovu namjenu izdvaja najmanje 5 % nacionalnih sredstava EFRR, za što isti izvor navodi da se najvećim urbanim središtima u Hrvatskoj osigurava 345,35 milijuna eura i to putem novog i specifičnog instrumenta Europske unije tzv. mehanizma integriranih teritorijalnih ulaganja (ITU mehanizam). U Hrvatskoj njega čine skupovi aktivnosti koje se u gradovima mogu financirati iz triju različitih fondova - Europskog fonda za regionalni razvoj, Kohezijskog fonda te Europskog socijalnog fonda. U cilju jačanja uloge gradova kao začetnika gospodarskog razvoja, ITU mehanizam se provodi mješavinom odabranih specifičnih ciljeva u okviru Operativnih programa „Konkurentnost i kohezija“ te „Učinkoviti ljudski potencijali“. U Hrvatskoj je u skladu sa Sporazumom o partnerstvu, za financiranje aktivnosti kroz mehanizam ITU odabrano osam najvećih urbanih središta s najvećom gustoćom populacije, odnosno gradovi koji imaju više od 50.000 stanovnika u središtima aglomeracija odnosno područja – Zagreb, Split, Rijeka, Osijek, Slavonski Brod, Zadar, Pula i Karlovac. Važno je naglasiti da je osnovni preduvjet za korištenje sredstava iz ITU mehanizma izrada strategije za svaku urbanu aglomeraciju odnosno područje prema smjernicama i metodologiji koju je Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije donijelo u rujnu 2015.

U Tablici 2. i Tablici 3. prikazan je status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ odnosno u Operativnom programu „Učinkoviti ljudski potencijali“ za osam urbanih područja (Zagreb, Osijek, Split, Rijeka, Pula, Zadar, Slavonski Brod i Karlovac) s podacima do 31. prosinca 2020. Iz navedenih tablica uočljiva je namjera Europske unije da namjenskim sredstvima kroz kohezijsku politiku doprinese produktivnosti i regionalnom rastu aglomeracijama i to ostvarivanjem specifičnih ciljeva: poduzetništvo, toplinarstvo, kulturna baština, brownfield investicije i javni prijevoz odnosno zapošljavanje, socijalno uključivanje te obrazovanje i cjeloživotno učenje. Ovim ciljevima nastoje se poboljšati identificirani problemi u Hrvatskoj tj.

prvenstveno se nastoji povećati broj ljudi koji žive od svoga rada odnosno smanjiti broj ljudi koji ne žive od rada odnosno udio nezaposlenih, što bi trebalo rezultirati porastom produktivnosti i ekonomskoga rasta.

Tablica 2. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014.–2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ za osam urbanih područja (Zagreb, Osijek, Split, Rijeka, Pula, Zadar, Slavonski Brod i Karlovac) do 31. prosinca 2020.

Specifični cilj	Alokacija	Objavljeno		Ugovoreno		Isplaćeno	
	mln HRK	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije
Poduzetništvo	516,3	516,3	100,0	192,99	37,38	4,26	0,83
Toplinarstvo	667,5	471,2	70,60	471,19	70,59	2,94	0,44
Kulturna baština	260,0	252,1	96,96	237,46	91,33	18,46	7,10
Brownfield	629,9	667,9	106,03	502,54	79,78	93,12	14,78
Javni prijevoz	380,0	386,2	101,63	352,20	92,68	91,35	24,39
Ukupno MLRD	2,25	2,29	101,99	1,76	78,22	0,21	9,33

Izvor: Podaci Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije (2021.)

Prema podacima koji su navedeni u Tablicama 2. i 3. uočljiva su znatna sredstva koja su namijenjena specifičnim ciljevima, pri čemu je uočljivo da je u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ od ukupnih alociranih sredstava ugovoreno prosječno 78,22%, pri čemu je najmanje ugovoreno za poduzetništvo 37,38%, dok su aglomeracije za javni prijevoz ugovorile čak visokih 91,35 %. To znači da su projekti u fazi realizacije i da se u skorom narednom razdoblju očekuje njihov završetak i naplata.

Tablica 3. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014.–2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Učinkoviti ljudski potencijali“ za urbana područja Zagreb, Osijek, Split, Rijeka, Pula, Zadar, Slavonski Brod i Karlovac do 31. prosinca 2020.

Specifični cilj	Alokacija	Objavljeno		Ugovoreno		Isplaćeno	
	mln HRK	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije
Zapošljavanje	129,2	0	0	0	0	0	0
Socijalno uključivanje	152,0	148,6	97,76	0	0	0	0
Obrazovanje i cjeloživotno učenje	38,0	0	0	0	0	0	0
Ukupno	319,2	148,6	46,55	0	0	0	0

Izvor: Podaci Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije (2021.)

4.3.1. Komparativna analiza urbanih aglomeracija u RH

U Tablici 4. komparativnoga prikaza osam postojećih urbanih aglomeracija odnosno područja, vidljivo je da je najveća UA Zagreb, koja ima i značajno najveći broj stanovnika, kao i najveći broj jedinica lokalne samouprave koje čine aglomeraciju. Površinski iza UA Zagreb je UA Osijek, a po broju stanovnika UA Split.

Tablica 4. Osnovni podaci za urbane aglomeracije i urbana područja Republike Hrvatske

Urbana aglomeracija / područje	Površina	Broj stanovnika	Broj jedinica lokalne samouprave		Donesena strategija
	km ²		Gradovi	Općine	Godina
UA Zagreb*	2.911,00	1.086.528	11	19	2017.
UA Split*	1.286,90	325.407	6	7	2016.
UA Rijeka*	414,00	188.797	4	6	2016.
UA Osijek*	1.923,95	195.235	3	16	2016.
UP Pula*	557,03	83.201	2	5	2017.
UP Zadar*	790,00	113.045	2	13	2016.

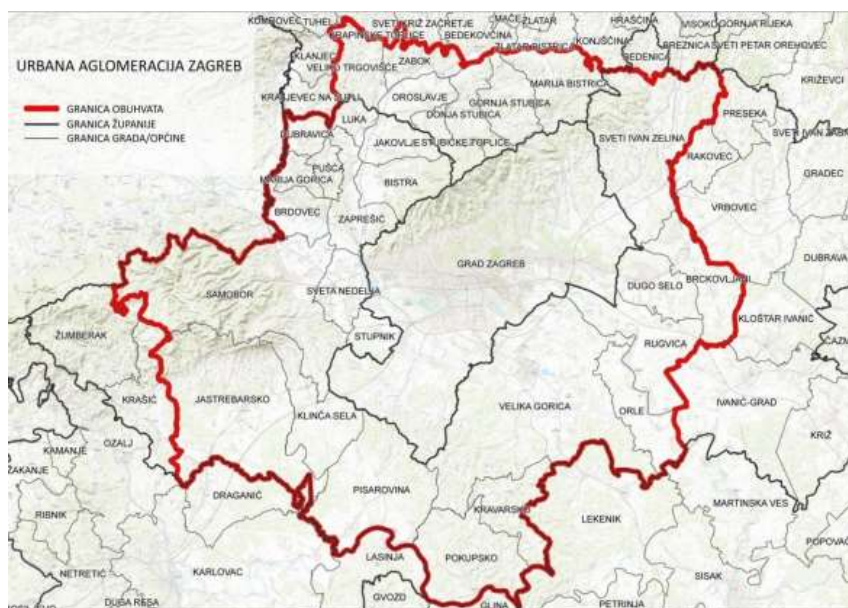
UP Slavonski Brod*	669,60	91.331	1	9	2016.
VUP Karlovac**	639,10	54.025	3	/	2020.

*Izvor: *Održivi urbani razvoj ITU mehanizam*, Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, 2018.

**Izvor: *Strategija razvoja većeg urbanog područja Karlovac 2019. – 2027.*, Grad Karlovac, Grad Duga Resa, Grad Ozalj, 2020.

Isto tako, u Tablici 4. vidljivo je da su Strategije razvoja urbanih aglomeracija odnosno područja donesene u pravilu 2016. i 2017. s izuzetkom Karlovca koji je kao Veće urbano područje osnovano tek 2019. Strategija je preduvjet da bi se sredstva iz fondova u okviru ITU mehanizma mogla ugovoriti, a bila su raspoloživa već 2014. godine. Budući da tada aglomeracije nisu imale donesene strategije, nisu ispunile preduvjete za ugovaranje i to je jedan od osnovnih razloga zašto dio sredstava nije ugovoren. U nastavku će navedene ukupne vrijednosti biti rasčlanjene po urbanim aglomeracijama, kako bi se moglo vidjeti uspješnost pojedinih aglomeracija odnosno područja u povlačenju sredstava iz fondova Europske unije u okviru ITU mehanizma. **Urbana aglomeracija Zagreb (UA Zagreb)** ima površinu 2.911 km² i u njoj obitava 1.086.528 stanovnika, što je čini najvećom i najmnogoljudnijom urbanom aglomeracijom u Republici Hrvatskoj. Teritorijalno se nalazi na području tri jedinice regionalne samouprave (Grad Zagreb, Zagrebačka i Krapinsko-zagorska županija), što je još jedna od specifičnosti koja je razlikuje od ostalih urbanih područja u Republici Hrvatskoj. Obuhvaća ukupno 30 jedinica lokalne samouprave, od čega je 11 gradova (Zagreb, Donja Stubica, Dugo Selo, Jastrebarsko, Oroslavje, Samobor, Sveta Nedelja, Sveti Ivan Zelina, Velika Gorica, Zabok, Zaprešić) te 19 općina (Bistra, Brckovljani, Brdovec, Dubravica, Gornja Stubica, Jakovlje, Klinča Sela, Kravarsko, Luka, Marija Bistrica, Marija Gorica, Orle, Pizarovina, Pokupsko, Pušća, Rugvica, Stubičke Toplice, Stupnik i Veliko Trgovišće) (Slika 9.).

Slika 9. Urbana aglomeracija Zagreb

Izvor: autor preuzeo sliku iz dokumenta: *Strategija urbane aglomeracije Zagreb do 2020.*, Grad Zagreb 2017.

Kako se iz samoga imena urbane aglomeracije može zaključiti sjedište je Grad Zagreb koji kao glavni grad ima dvojni status, i grada i županije. S obzirom na status glavnoga grada, površinu i broj stanovnika urbana aglomeracija Zagreb ima značajan razvojni potencijal u svim segmentima. Zagreb je središte upravnog, gospodarskog, kulturnog i inog života u Republici Hrvatskoj. Njemu gravitiraju naselja koja nisu jednako razvijena i tu se upravo vidi smisao sinergijskog nastupanja aglomeracije, posebice primjerice u privlačenju sredstava iz fondova Europske unije. Na ovaj način stvara se ravnoteža u razvoju, donosi dobrobit svim uvrštenim naseljima, nadilaze se administrativne granice i otklanjaju partikularni interesi. *Strategija urbane aglomeracije Zagreb do 2020.* (Grad Zagreb, 2017.) sloganom „*Skladno razvijen metropolitanski prostor zajedničkih inovativnih koncepata*“ nastoji stvoriti pretpostavke za ujednačeni razvoj pojedinih grana ljudske djelatnosti, rasterećenjem prostornih pritiska na središnji dio grada, primjerice ostvarivanjem poticanja i preseljenja gospodarskih aktivnosti iz središnjih dijelova grada na periferiju kako bi se smanjio pritisak na okoliš i prirodne izvore zbog velike gustoće populacije, velikog intenziteta prometa i gospodarskih aktivnosti. Ipak, blizina Zagreba nudi mogućnost zapošljavanja, obrazovanja, kulturnih i društvenih događanja, što u konačnici nudi primjereni društveni i

gospodarski standard. Strategijom su postavljeni razvojni ciljevi kojima se treba ostvariti navedena vizija:

1. Unaprijediti kvalitetu života, javnu i društvenu infrastrukturu te ljudske resurse, za što su pokazatelji učinka povećanje obrazovanog stanovništva, smanjenje nezaposlenosti, povećanje broja stručno osposobljenih nezaposlenih osoba te povećanje broja naselja koje su prešle u višu kategoriju stupnja razvijenosti.
2. Razvijati konkurentno i održivo gospodarstvo s pokazateljima učinka napretka regionalnog indeksa konkurentnosti, povećanje broja poduzetnika, povećanje zaposlenih kod poduzetnika, povećanje prihoda IT poduzeća i poduzeća u turizmu te povećanje prosječnog dohotka po glavi stanovnika.
3. Unaprijediti upravljanje okolišem, prirodom i prostorom s pokazateljima poboljšanja stanja okoliša, povećanje udjela energetske učinkovitosti javnih zgrada, povećanje udjela stanovnika priključenih na sustave javne vodoopskrbe i odvodnje te povećanje broja provedenih projekata kojima se unaprjeđuju prometne veze između pojedinih naselja.

U Tablici 5. prikazana su obilježja stanovništva prema izvorima prihoda na području Urbane aglomeracije Zagreb prema popisu iz 2011., prvenstveno kako bi se uvidjele razlike između županija i Grada Zagreba koji čine ovu aglomeraciju.

Tablica 5. Stanovništvo prema izvorima prihoda na području Urbane aglomeracije Zagreb 2011. (%)

	Prihodi od rada	Prihodi od poljoprivrede	Mirovina	Prihodi od imovine	Socijalne i ostale potpore	Bez prihoda	Nepoznato	Ukupno
Grad Zagreb	41,8	0,1	25,2	0,5	6,6	28,4	0,1	100,0
Zagrebačka županija	39,1	1,2	23,3	0,3	6,1	32,1	0,0	100,0
Krapinsko-zagorska županija	34,9	5,6	27,8	0,2	8,5	29,4	0,0	100,0
Urbana aglomeracija Zagreb	40,9	0,6	24,9	0,5	6,5	29,3	0,1	100,0
Republika Hrvatska	35,0	1,9	25,6	0,6	8,0	32,1	0,1	100,0

Izvor: *Strategija urbane aglomeracije Zagreb do 2020.*, Grad Zagreb, 2017.

Iz Tablice 5. je vidljivo da veći dio stanovništva Urbane aglomeracije Zagreb tj. 40,9% živi od prihoda od rada, a prosjek Hrvatske je nezadovoljavajućih 35%. Veliki postotak (29,3%) otpada na stanovništvo bez ikakvih stalnih prihoda za život, što je ipak manje od prosjeka Hrvatske (32,1%), a veliki udio je i stanovništva s prihodima od mirovina (24,9%). Ovi pokazatelji upućuju na relativno nepovoljnu strukturu stanovništva s obzirom na ostvarivanje prihoda, a Europski fondovi u okviru tzv. ITU mehanizma namijenjeni urbanim aglomeracijama jedna su od mjera koje bi mogle doprinijeti okretanju trendova tj. povećanja zaposlenosti odnosno udjela stanovništva koje živi od svoga rada, a smanjenje nezaposlenosti odnosno udjela stanovništva koji su bez prihoda. Tu svakako valja napomenuti da je značajan udio u ovoj strukturi umirovljenika, na što je u ovom trenutku vrlo teško ili gotovo nemoguće utjecati, osim eventualnih poticaja da umirovljenici u okviru svojih mogućnosti mogu ostvariti dodatan prihod od svoga rada. Stoga će u narednom dijelu rada biti prikazane sve trenutno aktivne urbane aglomeracije u Hrvatskoj s njihovim osnovnim pokazateljima i trenutnim statusima apsorpcije sredstava iz EU fondova u okviru ITU mehanizma i to u dva operativna programa „Konkurentnost i kohezija“ te „Učinkoviti ljudski potencijali“.

U Tablici 6. vidljiv je status apsorpcije sredstava u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“, koji pokazuje da su sva alocirana sredstva objavljena, a veći dio i ugovoren (osim poduzetništva i kulturne baštine), a manji dio i isplaćen što govori da su ugovoreni projekti u fazi realizacije.

Tablica 6. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ za Urbanu aglomeraciju Zagreb do 31. prosinca 2020.

Specifični cilj	Alokacija		Objavljeno		Ugovoreno		Isplaćeno	
	mln HRK	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije	
Poduzetništvo	121,3	121,3	100,0	0	0	0	0	
Toplinarstvo	421,5	421,5	100,0	421,5	100,0	0	0	
Kulturna baština	67,4	67,4	100,0	57,3	85,01	0	0	
Brownfield	161,7	161,7	100,0	158,7	98,14	19,3	12,0	
Javni prijevoz	101,1	107,3	106,1	87,7	86,75	1,5	1,5	
Ukupno	873,1	879,2	100,70	725,2	83,1	20,8	2,38	

Izvor: Podaci Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije (2021.)

Sredstva iz Operativnog programa „Učinkoviti ljudski potencijali“ objavljena su tek u potpunosti za socijalno uključivanje, dok ostala nisu niti objavljena (Tablica 7.).

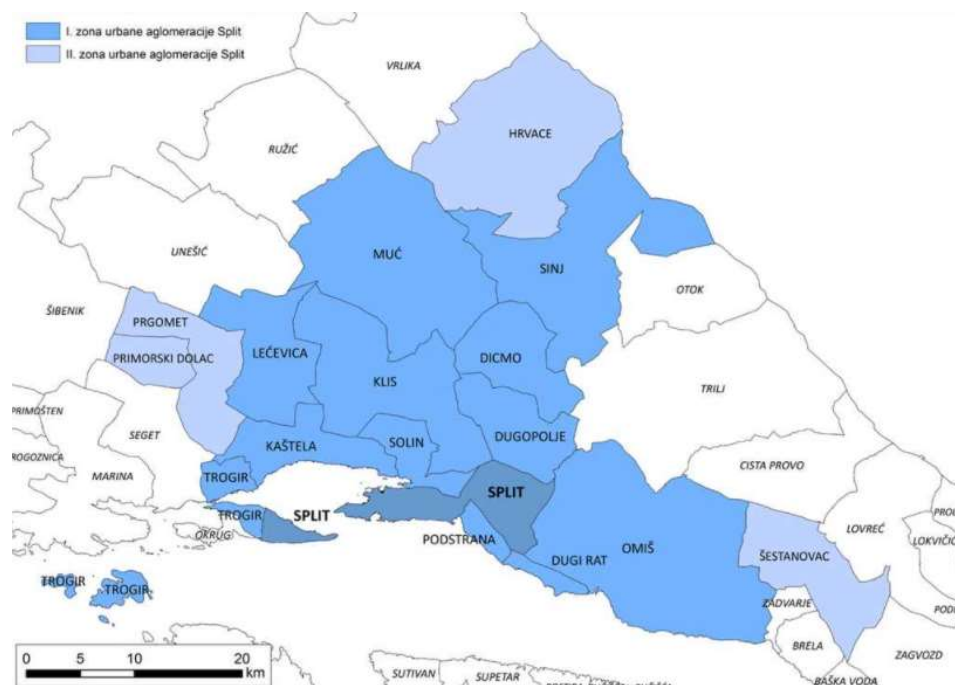
Tablica 7. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Učinkoviti ljudski potencijali“ za Urbanu aglomeraciju Zagreb do 31. prosinca 2020.

Specifični cilj	Alokacija	Objavljeno		Ugovoreno		Isplaćeno	
	mln HRK	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	%	mln HRK	% od alokacije
Zapošljavanje	34,4	0	0	0	0	0	0
Socijalno uključivanje	40,4	40,4	100	0	0	0	0
Obrazovanje i cjeloživotno učenje	10,1	0	0	0	0	0	0
Ukupno	84,9	40,4	47,62	0	0	0	0

Izvor: Podaci Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije (2021.)

Urbana aglomeracija Split ima 325.407 žitelja i površinu 1.286,9 km². S obzirom na teritorijalni obuhvat čini je 6 gradova (Split, Kaštela, Omiš, Sinj, Solin i Trogir) te 7 općina (Dicmo, Dugi Rat, Dugopolje, Klis, Lećevica, Muć i Podstrana) (Slika 10.).

Slika 10. Urbana aglomeracija Split

Izvor: autor preuzeo sliku sa službene Internet stranice dostupne na: <https://www.split.hr/urbana-aglomeracija-split/opce-informacije/obuhvat-uas>

Urbana aglomeracija Split svojom strategijom nastoji ostvariti pretpostavke viših gospodarskih, socijalnih i društvenih dosega uz poboljšanje kvalitete životnih i radnih uvjeta (*Strategija razvoja urbane aglomeracije Split*, Grad Split, 2016.). Prema publikaciji *Održivi urbani razvoj ITU mehanizam* (Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, 2018.) konkretni strateški projekti koji su bili predviđeni da bi se s 54.215.289,15 EUR-a financirali iz EU ITU mehanizma su: Tehnološki park i Razvojna zona Dračevac, Regionalni transfuzijski centar KBC Split, nabave novih autobusa, e-ticketing, obnova kulturne baštine npr. Dioklecijanova palača i dr. Osim ovih, financirale bi se poduzetničke potporne institucije, revitalizirale stare škole i društveni domovi, sustav biciklističkih staza i sl. Sve navedeno trebalo bi biti učinjeno s ciljem ulaganja u razvoj ljudskih potencijala i povećanju kvalitete života, razvoj gospodarstva, smanjenju nezaposlenosti i očuvanju kulturne baštine. Iz Tablice 8. vidljiv je status apsorpcije sredstava u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“, koji pokazuje da su sva alocirana sredstva objavljena, a veći

dio i ugovoren (osim poduzetništva), a dio i isplaćen, posebice za javni prijevoz čak 60,87%, što znači da je dio projekata i ostvaren, a ostali su u tijeku realizacije.

Tablica 8. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ za Urbanu aglomeraciju Split do 31. prosinca 2020.

Specifični cilj	Alokacija	Objavljeno		Ugovoreno		Isplaćeno	
	mln HRK	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije
Poduzetništvo	82,90	82,90	100,00	0	0	0	0
Kulturna baština	46,07	46,07	100,00	46,07	100,00	9,50	20,62
Brownfield	110,50	110,50	100,00	65,50	59,28	0,65	0,59
Javni prijevoz	69,00	69,00	100,00	58,20	84,35	42,00	60,87
Ukupno	308,50	308,50	100,00	169,80	55,03	52,15	16,90

Izvor: Podaci Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije (2021.)

Sredstva iz Operativnog programa „Učinkoviti ljudski potencijali“ objavljena su tek u potpunosti za socijalno uključivanje, dok ostala nisu niti objavljena (Tablica 9.).

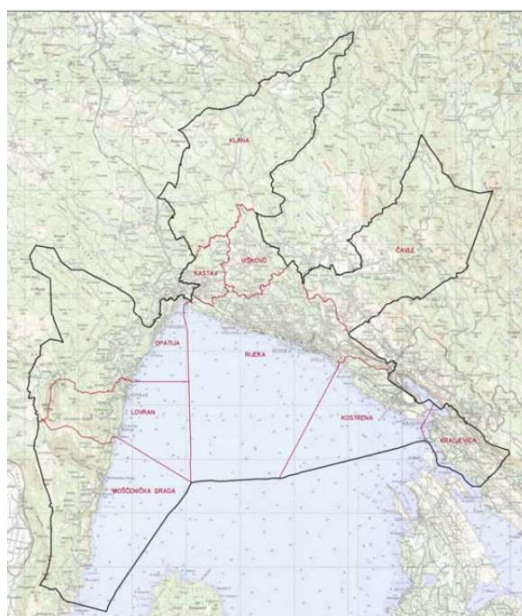
Tablica 9. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Učinkoviti ljudski potencijali“ za Urbanu aglomeraciju Split do 31. prosinca 2020.

Specifični cilj	Alokacija	Objavljeno		Ugovoreno		Isplaćeno	
	mln HRK	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije
Zapošljavanje	23,50	0	0	0	0	0	0
Socijalno uključivanje	27,60	27,60	100,00	0	0	0	0
Obrazovanje i cjeloživotno učenje	6,90	0	0	0	0	0	0
Ukupno	58,02	27,63	47,61	0	0	0	0

Izvor: Podaci Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije (2021.)

Urbana aglomeracija Rijeka ima 188.797 stanovnika i površinu 414 km², a u njenom sastavu su četiri grada (Rijeka, Kastav, Kraljevica i Opatija) te šest općina (Čavle, Klana, Kostrena, Lovran, Mošćenička Draga i Viškovo) (Slika 11.), a kao prednosti ističu se povoljan geoprometni položaj, tolerantna multietnična i multikulturalna sredina te razvijeni obrazovni, socijalni i zdravstveni sustav.

Slika 11. Urbana aglomeracija Rijeka

Izvor: autor preuzeo sliku iz dokumenta: *Strategija razvoja urbane aglomeracije Rijeka za razdoblje 2016.–2020. godine*, Grad Rijeka, 2017.

Cilj projekata su povećanje kvalitete života i rada stanovnika Urbane aglomeracije Rijeka razvojem učinkovitih ljudskih potencijala, zelenog gospodarstva i održivog urbanog razvoja kroz poduzetništvo, promet, turizam, kulturu, toplinarstvo te obnovom zapuštenih urbanih zona (*Strategija razvoja urbane aglomeracije Rijeka za razdoblje 2016.–2020. godine*, Grad Rijeka, 2017.).

U Tablici 10. vidljiv je status apsorpcije sredstava u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“, koji pokazuje da su sva alocirana sredstva objavljena, a veći dio i ugovoren (osim poduzetništva i toplinarstva), a isplaćeno je 35,62% ugovorenih sredstava za Brownfield investicije, a drugi ugovoreni projekti su u fazi realizacije.

Tablica 10. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ za Urbanu aglomeraciju Rijeka do 31. prosinca 2020.

Specifični cilj	Alokacija	Objavljeno		Ugovoreno		Isplaćeno	
	mln HRK	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije
Poduzetništvo	65,50	65,50	100,00	65,50	0	0	0
Toplinarstvo	88,50	0	0	0	0	0	0
Kulturna baština	36,40	36,40	100,00	36,40	100,00	0	0
Brownfield	87,30	87,30	100,00	68,20	78,12	31,10	35,62
Javni prijevoz	54,60	54,60	100,00	54,60	100,00	0,27	0,18
Ukupno	332,20	65,50	19,72	224,90	67,70	31,37	9,44

Izvor: Podaci Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije (2021.)

Sredstva iz Operativnog programa „Učinkoviti ljudski potencijali“ objavljena su tek u potpunosti za socijalno uključivanje, dok ostala nisu niti objavljena (Tablica 11.).

Tablica 11. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Učinkoviti ljudski potencijali“ za Urbanu aglomeraciju Rijeka do 31. prosinca 2020.

Specifični cilj	Alokacija	Objavljeno		Ugovoreno		Isplaćeno	
	mln HRK	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije
Zapošljavanje	18,50	0	0	0	0	0	0
Socijalno uključivanje	21,80	21,80	100,00	0	0	0	0
Obrazovanje i cjeloživotno učenje	5,40	0	0	0	0	0	0
Ukupno	45,80	21,80	47,60	0	0	0	0

Izvor: Podaci Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije (2021.)

Urbana aglomeracija Osijek ima 195.235 stanovnika i površinu 1.923,95 km², a u njenom sastavu su tri grada (Osijek, Belišće i Valpovo) te šesnaest općina (Antunovac, Bilje, Bizovac, Čeminac, Čepin, Darda, Erdut, Ernestinovo, Kneževi Vinogradi, Koška, Petrijeveci, Punitovci, Šodolovci, Vladislavci, Vuka i Tordinci) (Slika 12.). Gotovo svi su na području Osječko-baranjske županije, dok je općina Tordinci na području Vukovarsko-srijemske županije.

Slika 12. Urbana aglomeracija Osijek

Izvor: autor preuzeo sliku iz dokumenta: *Održivi urbani razvoj ITU mehanizam*, Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, 2018.

Strategija razvoja urbane aglomeracije Osijek (Grad Osijek, 2016.) u svojoj viziji definira ovu aglomeraciju kao prostor kvalitetnog i ugodnog života njenih stanovnika. Nastoji postati lider regije istočne Hrvatske uz integrirani pristup, održivi razvoj, ostvarenje konkurentnosti gospodarstva, posebice poljoprivrede, turizma, prirode i okoliša te obnovljivih izvora energije. Strategijom su zacrtani ciljevi:

1. Povećati kvalitetu života stanovnika urbane aglomeracije za što bi pokazatelji učinka trebali biti smanjenje nezaposlenih i broja korisnika socijalnih naknada;

2. Stvoriti pozitivno okruženje za razvoj gospodarstva, što će se očitovati sljedećim pokazateljima učinka: povećanje broja poduzeća po stanovniku, broja novoosnovanih poduzeća, broja noćenja i broja posjetitelja;
3. Uspostaviti čisto, energetski učinkovito i povezano urbano okruženje uz pokazatelje učinka: povećanje kvalitete zraka, otpada koji se razvrstava, priključenosti na vodovod, priključenosti na sustav odvodnje s pročišćavanjem, duljine prometne mreže obuhvaćene čistim oblicima prometa i smanjenje emisije CO₂.

Trenutni status apsorpcije sredstava u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ za Urbanu aglomeraciju Osijek prikazan je u Tablici 12. iz koje je vidljivo da su gotovo sva alocirana sredstva ugovorena, osim poduzetništva, a za sada je isplaćen tek jedan manji dio, što govori da su projekti u fazi realizacije.

Tablica 12. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ za Urbanu aglomeraciju Osijek do 31. prosinca 2020.

Specifični cilj	Alokacija	Objavljeno		Ugovoreno		Isplaćeno	
	mln HRK	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije
Poduzetništvo	95,40	95,40	100,00	30,40	31,87	0	0
Toplinarstvo	46,00	46,00	100,00	46,00	100,00	0,01	0,02
Kulturna baština	32,40	32,20	99,38	32,20	99,38	4,00	12,35
Brownfield	77,60	77,60	100,00	77,40	99,74	8,90	11,47
Javni prijevoz	48,50	48,50	100,00	47,80	98,56	18,00	37,11
Ukupno	299,90	299,80	99,97	233,80	77,96	30,90	10,30

Izvor: Podaci Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije (2021.)

Situacija je znatno drugačija u Operativnom programu „Učinkoviti ljudski potencijali“, gdje su od ukupno alociranih sredstava objavljena tek sva sredstva za socijalno uključivanje, ali još nema ugovorenih sredstava, što je vidljivo u Tablici 13.

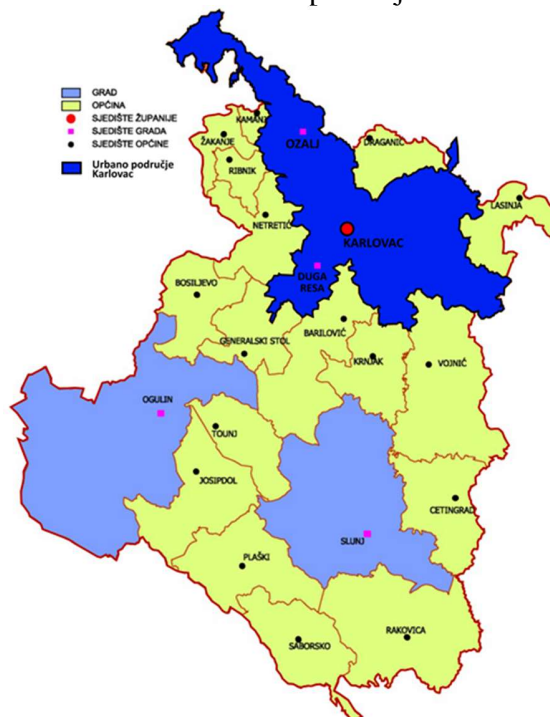
Tablica 13. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Učinkoviti ljudski potencijali“ za Urbanu aglomeraciju Osijek do 31. prosinca 2020.

Specifični cilj	Alokacija	Objavljeno		Ugovoreno		Isplaćeno	
	mln HRK	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije
Zapošljavanje	16,50	0	0	0	0	0	0
Socijalno uključivanje	19,40	19,40	100,00	0	0	0	0
Obrazovanje i cjeloživotno učenje	4,80	0	0	0	0	0	0
Ukupno	40,70	19,40	47,60	0	0	0	0

Izvor: Podaci Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije (2021.)

Veće urbano područje Karlovac čine tri jedinice lokalne samouprave i to gradovi Karlovac, Ozalj i Duga Resa (Slika 13.).

Slika 13. Veće urbano područje Karlovac

Izvor: autor preuzeo sliku iz dokumenta: *Strategija razvoja većeg urbanog područja Karlovac, Grad Karlovac, 2020.*

Specifični ciljevi i prioriteti koji su predviđeni *Strategijom razvoja većeg urbanog područja Karlovac* (Grad Karlovac, Grad Duga Resa, Grad Ozalj, 2020.) su:

- revitalizirati urbanu cjelinu;
- unaprijediti energetska, vodna i komunalna infrastruktura te mobilnost
- razviti konkurentno i moderno gospodarstvo, s podrškom malom i srednjem poduzetništvu i razvojem održive bio-ekonomije.

Trenutni status apsorpcije sredstava u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ prikazan je u Tablici 14. iz koje je vidljivo da još nema ugovorenih projekata, što je i za očekivati jer se radi o novouspostavljenom urbanom području.

Tablica 14. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ za Veće urbano područje Karlovac do 31. prosinca 2020.

Specifični cilj	Alokacija	Objavljeno		Ugovoreno		Isplaćeno	
	mln HRK	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije
Poduzetništvo	23,20	23,20	100,00	0	0	0	0
Toplinarstvo	104,90	0	0	0	0	0	0
Kulturna baština	6,60	0	0	0	0	0	0
Brownfield	21,90	21,90	100,0	0	0	0	0
Ukupno	156,74	45,13	28,79	0	0	0	0

Izvor: Podaci Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije (2021.)

Urbano područje Pula ima 83.201 stanovnika, prostire se na površini 557,03 km², a čini ga sedam jedinica lokalne samouprave: gradovi Pula i Vodnjan te općine Barban, Ližnjan, Marčana, Medulin i Svetvinčenat (Slika 14.). *Strategijom razvoja Urbanog područja Pula* (Grad Pula, 2017.) definirana je vizija razvoja kao slika idealne budućnosti i temeljnih vrijednosti, što će se postići zajedničkim djelovanjem i nastojanjima svih dionika te razviti i promovirati kao gospodarski razvijeno zeleno područje očuvanog okoliša s visokom zaposlenošću, društvenom i geoprometnom povezanošću.

Slika 14. Urbano područje Pula

Izvor: autor preuzeo iz dokumenta *Strategija razvoja urbanog područja Pula*, Grad Pula, 2017.

Iz Tablice 15. vidljiv je status apsorpcije sredstava u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“, koji pokazuje da su sva alocirana sredstva za projekte objavljena, a veći dio i ugovoren, a dio i isplaćen, posebice za javni prijevoz čak 80,71%, što znači da je dio projekata i ostvaren, a ostali su u tijeku realizacije.

Tablica 15. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ za Urbano područje Pula do 31. prosinca 2020.

Specifični cilj	Alokacija	Objavljeno		Ugovoreno		Isplaćeno	
	mln HRK	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije
Poduzetništvo	40,40	40,40	100,00	36,80	91,09	0,20	0,49
Kulturna baština	22,50	22,50	100,00	22,20	98,67	1,10	4,88
Brownfield	53,90	88,80	164,75	18,90	35,06	0,08	0,14
Javni prijevoz	33,70	33,70	100,00	33,70	100,00	27,2	80,71
Ukupno	150,50	185,50	123,20	111,60	74,15	28,58	18,99

Izvor: Podaci Ministarstva regionalnog razvoja i fondova europske unije (2021.)

Kao i kod drugih urbanih područja u Operativnom programu „Učinkoviti ljudski potencijali“ od ukupno alociranih sredstava objavljeno je potpuni iznos za projekte socijalnog uključivanja, što je vidljivo u Tablici 16.

Tablica 16. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Učinkoviti ljudski potencijali“ za Urbano područje Pula do 31. prosinca 2020.

Specifični cilj	Alokacija	Objavljeno		Ugovoreno		Isplaćeno	
	mln HRK	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije
Zapošljavanje	11,50	0	0	0	0	0	0
Socijalno uključivanje	13,50	13,50	100	0	0	0	0
Obrazovanje i cjeloživotno učenje	3,40	0	0	0	0	0	0
Ukupno	28,3	13,5	47,62	0	0	0	0

Izvor: Podaci Ministarstva regionalnog razvoja i fondova europske unije (2021.)

Urbano područje Slavonski Brod ima 91.331 stanovnika, prostire se na površini 669,60 km², a čini ga deset naselja: Grad Slavonski Brod te općine Bebrina, Brodski Stupnik, Bukovlje, Donji Andrijevići, Garčin, Gornja Vrba, Klakar, Podcrkavlje i Sibinj (Slika 15.).

Slika 15. Urbano područje Slavonski Brod

Izvor: autor preuzeo iz: *Strategija razvoja Urbanog područja Slavonski Brod*, Slavonski Brod, 2017.

Strategijom razvoja Urbanog područja Slavonski Brod (Slavonski Brod, 2017.) definirana je vizija integralnog razvoja polifunkcionalnog gospodarstva, tehnološkog unapređenja i inovacija, uz korištenje prostornih potencijala i poboljšanja kvalitete života. Trenutni status apsorpcije sredstava u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ prikazan je u Tablici 17. iz koje je vidljivo da je dio alociranih sredstava i ugovoren u različitim postotcima, a isplaćen je jedan manji dio, što znači da su projekti u fazi realizacije.

Tablica 17. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ za Urbano područje Slavonski Brod do 31. prosinca 2020.

Specifični cilj	Alokacija	Objavljeno		Ugovoreno		Isplaćeno	
	mln HRK	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije
Poduzetništvo	41,00	41,00	100,00	13,70	33,41	3,90	0
Toplinarstvo	6,40	3,70	57,81	3,67	57,34	2,90	9,51
Kulturna baština	22,80	21,70	95,18	17,90	78,51	3,80	16,67
Brownfield	54,70	54,70	100,00	54,70	100,00	19,61	24,31
Javni prijevoz	34,20	34,20	100,00	31,40	91,81	0,83	2,34
Ukupno	159,10	155,30	97,58	121,30	76,23	31,04	19,51

Izvor: Podaci Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije (2021.)

U Operativnom programu „Učinkoviti ljudski potencijali“ od ukupno alociranih sredstava objavljen je jedino potpuni iznos za projekte socijalnog uključivanja (Tablica 18.).

Tablica 18. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Učinkoviti ljudski potencijali“ za Urbano područje Slavonski Brod do 31. prosinca 2020.

Specifični cilj	Alokacija	Objavljeno		Ugovoreno		Isplaćeno	
	mln HRK	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije
Zapošljavanje	11,60	0	0	0	0	0	0
Socijalno uključivanje	13,70	13,70	100,0	0	0	0	0
Obrazovanje i cjeloživotno učenje	3,40	0	0	0	0	0	0
Ukupno	28,70	13,60	47,61	0	0	0	0

Izvor: Podaci Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije (2021.)

Urbano područje Zadar ima 113.045 stanovnika, prostire se na površini 790 km², a teritorijalni obuhvat čine 15 jedinica lokalne samouprave, gradovi Zadar i Nin te trinaest općina: Bibinje, Galovac, Kali, Kukljica, Novigrad, Poličnik, Posedarje, Preko, Ražanac, Sukošan, Škabrnja, Vrši i Zemunik Donji (Slika 16.).

Slika 16. Prostorni obuhvat Urbanog područja Zadar

Izvor: autor preuzeo iz: *Strategija razvoja urbanog područja Zadra 2014. - 2020.*, Grad Zadar, 2016.

Strategijom razvoja urbanog područja Zadra 2014. - 2020. (Grad Zadar, 2016) definirana je vizija integralnog razvoja polifunkcionalnog gospodarstva održivim korištenje prostornih resursa, porasta životnog standarda, te tehnološkog i inovacijskog napretka u urbanom okolišu. Trenutni status apsorpcije sredstava u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ prikazan je u Tablici 19. iz koje je vidljivo da je su projekti za sve specifične ciljeve ugovoreni u potpunosti. S obzirom na ovu činjenicu, unatoč tome što je isplaćen tek jedan manji dio, možemo reći da je Urbano područje Zadar po povlačenju sredstava u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ trenutno najuspješnije u Republici Hrvatskoj.

Tablica 19. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ za Urbano područje Zadar do 31. prosinca 2020.

Specifični cilj	Alokacija	Objavljeno		Ugovoreno		Isplaćeno	
	mln HRK	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije
Poduzetništvo	46,60	46,60	100,00	46,60	100,00	0,07	0,15
Kulturna baština	25,90	25,90	100,00	25,50	98,45	0,02	0,08
Brownfield	62,20	65,20	104,82	59,10	95,02	13,50	21,70
Javni prijevoz	38,90	38,90	100,00	38,90	100,00	1,67	0,26
Ukupno	173,50	176,60	101,74	170,10	98,01	15,26	8,79

Izvor: Podaci Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije (2021.)

U Operativnom programu „Učinkoviti ljudski potencijali“ od ukupno alociranih sredstava objavljeno je cca 2/3 sredstava za projekte socijalnog uključivanje, što je vidljivo u Tablici 20.

Tablica 20. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Učinkoviti ljudski potencijali“ za Urbano područje Zadar do 31. prosinca 2020.

Specifični cilj	Alokacija	Objavljeno		Ugovoreno		Isplaćeno	
	mln HRK	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije
Zapošljavanje	13,20	0	0	0	0	0	0
Socijalno uključivanje	15,50	12,10	78,06	0	0	0	0
Obrazovanje i cjeloživotno učenje	3,90	0	0	0	0	0	0
Ukupno	32,60	12,10	37,20	0	0	0	0

Izvor: Podaci Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije (2021.)

Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma na području Republike Hrvatske za osam urbanih područja u razdoblju do prosinca 2020. u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ prikazan je u Tablici 21.

Tablica 21. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ za urbane aglomeracije i urbana područja do 31. prosinca 2020.

Urbana aglomeracija / područje	Alokacija	Objavljeno		Ugovoreno		Isplaćeno	
	mln HRK	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije
Zagreb	873,10	879,20	100,70	725,16	83,05	20,78	2,38
Split	308,50	308,50	100,00	169,78	55,03	52,10	16,89
Rijeka	332,20	243,70	73,36	224,62	67,62	31,26	9,41
Osijek	299,90	299,89	99,94	233,76	77,95	30,95	10,32
Pula	150,50	185,50	123,20	111,61	74,16	28,63	19,02
Zadar	173,50	176,60	101,74	170,12	98,05	15,28	8,81
Slavonski Brod	159,10	155,30	97,58	121,33	76,26	31,18	19,59
Karlovac	156,74	45,13	28,79	0	0	0	0

Izvor: Podaci Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije (2021.)

Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma na području Republike Hrvatske za osam urbanih područja do 31. prosinca 2020. u Operativnom programu „Učinkoviti ljudski potencijali“ u Tablici 22.

Tablica 22. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Učinkoviti ljudski potencijali“ za urbane aglomeracije i urbana područja do 31. prosinca 2020.

Specifični cilj	Alokacija	Objavljeno		Ugovoreno		Isplaćeno	
	mln HRK	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije	mln HRK	% od alokacije
Zagreb	84,9	40,4	47,62	0	0	0	0
Split	58,02	27,63	47,61	0	0	0	0
Rijeka	45,8	21,8	47,61	0	0	0	0
Osijek	40,7	19,4	47,61	0	0	0	0
Pula	28,3	13,5	47,62	0	0	0	0
Zadar	32,6	12,1	37,20	0	0	0	0
Slavonski Brod	28,7	13,6	47,61	0	0	0	0
Karlovac	/	/	/	/	/	/	/

Izvor: Podaci Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije (2021.)

U Tablici 23. kumulativno je naveden broj poziva odnosno natječaja koji su u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma raspisani za pojedine urbane aglomeracije odnosno područja, pri čemu je uočljivo da nema značajnih međusobnih odstupanja. Ovo govori o ujednačenoj politici i ravnopravnim mogućnostima korištenja sredstava, a posljedično tome mogućnostima ujednačenog ekonomskog rasta za sve urbane aglomeracije odnosno područja, posebice u okviru navedenog ITU mehanizma, što opravdava strateške ciljeve regionalnog i održivog urbanog razvoja koje je zacrtala Europska unija za sve svoje članice.

Tablica 23. Broj poziva/natječaja po specifičnim ciljevima u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnim programima „Konkurentnost i kohezija“ te „Učinkoviti ljudski potencijali“ za urbane aglomeracije i urbana područja do 31. prosinca 2020.

Specifični cilj	Urbane aglomeracije / područja							
	Zagreb	Split	Rijeka	Osijek	Zadar	Sl. Brod	Pula	Karlovac
Poduzetništvo*	3	2	2	3	2	3	2	1
Toplinarstvo*	1	0	1	1	0	1	0	1
Kulturna baština*	2	2	1	1	1	3	1	1
Brownfield*	1	3	2	2	3	3	2	1
Javni prijevoz*	3	4	1	2	2	2	1	0
Zapošljavanje**	0							
Socijalno uključivanje**	2							
Obrazovanje i cjeloživotno učenje**	0							

Izvor: Podaci Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije (2021.)

* Pozive priprema Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova europske unije (Operativni program „Konkurentnost i kohezija“)

** Pozive priprema Ministarstvo rada i mirovinskog sustava (Operativni program „Učinkoviti ljudski potencijali“)

4.3.2. Suvremeni izazovi i trendovi aglomeracija u okruženju Europske unije

Sukladno postulatima Europske regionalne i kohezijske politike iz svibnja 2018. godine, u programskom razdoblju 2021.-2027., ITU mehanizam bit će još značajniji financijski instrument jer se sugerira povećanje usmjereno na izdvajanja za održivi urbani razvoj s 5% na 6% ukupne alokacije Europskog fonda za regionalni razvoj. Politika Europske unije u narednom financijskom razdoblju (2021.-2027.) pod sloganom „*Europa bliža građanima*“ poticat će i zalagati se za strategije regionalnog i održivog urbanog razvoja u cijeloj Europskoj uniji, a sloganom „*Europska urbana inicijativa*“ podržat će programe umrežavanja i izgradnje kapaciteta za gradske uprave (*Održivi urbani razvoj ITU mehanizam*, Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, 2018.).

5. Zaključak

Posljednjih desetljeća Europskoj uniji, ali i u svijetu, uočena je neravnomjerna ili divergentna razvijenost pojedinih regija. Politika Europske unije nastoji ovu neravnomjernost ujednačiti stvaranjem tzv. (urbanih) aglomeracija. Isto tako, ovime se željela postići što je moguća veća konvergencija između pojedinih regija. Svrha ovakve regionalne politike je da se oko gradova, kao urbanih središta u kojima živi većina svjetskog pučanstva, okupe različiti čimbenici proizvodnje, kako bi se njima lakše i svrsishodnije upravljalo s konačnim ciljem podizanja produktivnosti i poticanja regionalnog ekonomskog rasta. U tu svrhu Europska unija uspostavila je tzv. ITU mehanizam s operativnim programima koji bi trebali postati pokretači gospodarskog i društvenog razvoja država članica. Brojne studije govore kako to nije jednostavan proces koji rezultira različitim uspjehom odnosno neuspjehom. Ulaskom u Europsku uniju i u Republici Hrvatskoj identificirana je različita razvijenost pojedinih regija, a kako bi se uspostavila njihova konvergencija osnovane su četiri urbane aglomeracije (Zagreb, Split, Rijeka i Osijek), jedno veće urbano područje (Karlovac) te tri urbana područja (Pula, Zadar i Slavonski Brod). Kao preduvjet povlačenja sredstava aglomeracije odnosno područja bili obvezni donijeti strategije njihova razvoja i tek potom prijavljivati konkretne projekte u operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ sa specifičnim ciljevima poduzetništvo, kulturna baština, brownfield investicije i javni prijevoz te Operativni program „Učinkoviti ljudski potencijali“ koji ima specifične ciljeve zapošljavanje, socijalno uključivanje te obrazovanje i cjeloživotno učenje. Od ukupno alociranih sredstava u operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ udio objavljenih je gotovo identičan alociranim sredstvima, dok je prosječan udio ugovorenih sredstava preko 70% i nalazi se u fazi realizacije. Nacrti regulative Europske unije planiraju povećanje izdvajanja za održivi urbani razvoj s 5% na 6% od ukupne alokacije Europskog fonda za regionalni razvoj, što će svakako biti pozitivan pomak za razvoj urbanih aglomeracija posebice kroz ITU mehanizam. Svoju potpuni smisao urbane aglomeracije imaju u činjenici da pri ugovaranju i realizaciji projekata gradovi, kao središta urbanih područja, nisu ograničeni samo na svoje administrativne granice, već uključuju i susjedne jedinice lokalne samouprave stvarajući s njima prostorno-funkcionalnu cjelinu s konačnim ciljem postizanja konvergencije te posljedično tomu produktivnosti, ekonomskom rastu i transformaciji cjelokupnog područja.

Literatura

1. Archibugi, D. Michie. J. (1997). *Technological globalisation or national systems of innovation?*. *Futures*. 29(2), pp. 121-157.
2. Ascani, A. Crescenzi, R. Iammarino, S. (2012a). *Regional economic development. A Review*. <http://www.ub.edu/searchproject/wp-content/uploads/2012/02/WP-1.3.pdf> [pristupljeno 15. studenog 2020].
3. Ascani, A., Crescenzi, R., Iammarino, S. (2012b). *New Economic Geography and Economic Integration: A Review*. <http://www.ub.edu/searchproject/wp-content/uploads/2012/02/WP-1.2.pdf> [pristupljeno 20. studenog 2020].
4. Bačić, K., i Aralica, Z. (2016). *Innovation Systems in Croatian Regions*. *Društvena istraživanja*, 25(2), pp. 157-178. <https://doi.org/10.5559/di.25.2.01>
5. Baldwin, R.E. Martin, P. (2003). *Agglomeration and regional growth*. *Handbook of Regional and Urban Economics*. 4(3960), pp. 2671-2711.
6. Beugelsdijk, S, Klasing M.J., Milionis, P. (2018). *Regional economic development in Europe: the role of total factor productivity*. *Regional Studies*. 52(4), pp. 461-476.
7. Chasco, C. López, A.M. Guillain, R. (2008). *The non-stationary influence of geography on the spatial agglomeration of production in the EU*. <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/10737/> [pristupljeno 21. studenoga 2020].
8. Cooke, P. Gomez Uranga M. Etxebarria G. (1997). *Regional innovation systems: institutional and organisational dimensions*. *Research Policy*. 26(4-5), pp. 475- 491.
9. Cooke, P., Memedovic, O. (2003). *Strategies for regional innovation systems: Learning transfer and applications*. UNIDO, Vienna. http://www.unido.org/fileadmin/user_media/Publications/Pub [pristupljeno 15. studenog 2020].
10. Debelić, Dž. (2015). *Pametne specijalizacije*. Završni rad. Pula: Sveučilišta Jurja Dobrile, Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“. <https://zir.nsk.hr/islandora/object/unipu:8/preview> [pristupljeno 11. studenoga 2020].
11. Drvenkar, N. (2019): *Regionalna ekonomija. Nastavni materijali*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Ekonomski fakultet.

12. Fang, C. Yu, D. (2017). *Urban agglomeration: An evolving concept of an emerging phenomenon*. Landscape and Urban Planning. 162, pp. 126-136.
13. Farole, T. Rodríguez-Pose, A. Storper, M. (2009). *Cohesion Policy in the European Union: Growth, Geography, Institutions*. Journal of Common Market Studies. 49(5), pp. 1089–1111.
14. Fratesi, U. (2011): Agglomeration economies and the regional policy choices of countries. <https://www.siecon.org/sites/siecon.org/files/oldfiles/uploads/2011/04/Fratesi1.pdf> [pristupljeno 21. studenoga 2020].
15. Gardiner, B. Martin, R. Tyler, P. (2004). *Competitiveness, productivity and economic growth across the European regions*. Regional Studies. 38, pp. 1037- 1059.
16. Giuliano, G., Kang, S. Yuan, Q. (2019). *Agglomeration economies and evolving urban form*. The Annals of Regional Science. 63 pp. 377–398. <https://doi.org/10.1007/s00168-019-0>.
17. Iammarino, S. Rodríguez-Pose, A. Storper, M. (2017). *Why Regional Development matters for Europe's Economic Future*. https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/work/201707_regional_development_matters.pdf [pristupljeno 19. studenoga 2020].
18. Kesner-Škreb, M. (2007): *Lisabonska strategija*. Financijska teorija i praksa. 31(4) pp. 441-443.
19. Krugman, P. (1991). *Increasing Returns and Economic Geography*. Journal of Political Economy. 99(3), pp. 483-499.
20. Kunac, M. (2016). *Rast i razvoj*. Završni rad. Split: Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet. <https://zir.nsk.hr/islandora/object/efst%3A824/datastream/PDF/view> [pristupljeno 24. studenoga 2020].
21. Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije (2021): Interni podaci. Dostupno na zahtjev.
22. Pandas, A. (2018). *Strategy of socio-economic Development of Agglomeration*. International Journal Vallis Aurea. 4(1), pp. 29-36.
23. Pinter, T. <https://hamagbicro.hr/wp-content/uploads/2019/03/Strategija-pametne-specijalizacije-S3-Tomislav-Pinter-MRRFEU.pdf> Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova europske unije [pristupljeno 24. studenoga 2020].

24. Puljiz, J. (2009). *Čimbenici regionalnog razvoja i regionalnih nejednakosti u Republici Hrvatskoj*. Doktorska disertacija. Split: Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet. https://bib.irb.hr/datoteka/393855.Doktorski_zadnje.pdf [pristupljeno 9. studenoga 2020].
25. Švarc, J. (2001) *Što je nacionalni inovacijski sustav i je li on potreban i moguć u Hrvatskoj?* Ekonomski pregled. 52(9-10), pp. 1053-1077.
26. Tetkić, R. (2016): *Aglomeracija, produktivnost i ekonomski rast*. Diplomski rad. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Ekonomski fakultet. <https://repositorij.efos.hr/islandora/object/efos:544> [pristupljeno 5. studenoga 2020].
27. Zakonu o regionalnom razvoju Republike Hrvatske. *Narodne novine broj 147/14, 123/17 i 118/18*.

Mrežne stranice:

1. *Europa 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Europa 2020. Europska strategija za pametan, održiv i uključiv rast* <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf> [pristupljeno 27. studenoga 2020].
2. *National/regional innovation strategies for smart specialisation (RIS3) Nacionalne/regionalne inovacijske strategije za pametnu specijalizaciju (RIS3)* https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/smart_specialisation_en.pdf [pristupljeno 10. studenoga 2020].
3. *Održivi urbani razvoj ITU mehanizam. Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije, 2018.* https://strukturnifondovi.hr/wp-content/uploads/2019/04/ITU_brosura_03012019_web.pdf [pristupljeno 27. studenoga 2020].
4. *Regional Innovation Scoreboard, European Commission, 2019.* https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/innovation/regional_en [pristupljeno 25. studenoga 2020].
5. *Strategija pametne specijalizacije Republike Hrvatske za razdoblje od 2016. do 2020. godine i Akcijski plan za provedbu strategije pametne specijalizacije Republike Hrvatske za razdoblje od 2016. do 2017. godine. Narodne novine broj 32/2016* <https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/dodatni/439965.pdf> [pristupljeno 10. studenoga 2020].

6. *Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje do kraja 2020. godine*, Narodne novine broj 147/2014 <https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/dodatni/434155.pdf> [pristupljeno 23. studenoga 2020].
7. *Strategija poticanja inovacija Republike Hrvatske 2014. – 2020.*, Narodne novine broj 153/2014. <http://europski-fondovi.eu/sites/default/files/dokumenti/Strategija%20poticanja%20inovacija%202014-2020.pdf> [pristupljeno 24. studenoga 2020].
8. *Strategija razvoja Urbane aglomeracije Osijek*. Grad Osijek, 2016. https://www.osijek.hr/wp-content/uploads/2017/04/STRATEGIJA-RAZVOJA-UAOS-nacrt_1-od-12.07.2016..pdf [pristupljeno 27. studenoga 2020].
9. *Urbana aglomeracija Zagreb* <https://www.zagreb.hr/UserDocsImages/arhiva/SRUAZobuhvat.pdf> [pristupljeno 27. studenoga 2020].
10. *Strategija razvoja Urbane aglomeracije Split*, Grad Split, 2016. https://www.split.hr/DesktopModules/Bring2mind/DMX/API/Entries/Download?language=hr-HR&Command=Core_Download&EntryId=5728&PortalId=0 [pristupljeno 27. studenoga 2020].
11. *Strategija razvoja Urbane aglomeracije Rijeka za razdoblje 2016.–2020. godine*, Grad Rijeka, 2017. <https://www.rijeka.hr/wp-content/uploads/2017/03/Strategija-Urbane-aglomeracije-Rijeka.pdf> [pristupljeno 27. studenoga 2020].
12. *Strategija razvoja Većeg urbanog područja Karlovac 2019. – 2027.*, Grad Karlovac, Grad Duga Resa, Grad Ozalj, 2020. <https://www.karlovac.hr/vazne-poveznice/savjetovanje-sa-zainteresiranom-javnoscu/savjetovanja-u-tijeku/strategija-razvoja-veceg-urbanog-podrucja-karlovac-2019-2027/21911> [pristupljeno 2. prosinca 2020].
13. *Strategija razvoja Urbanog područja Pula*, Grad Pula, 2017. https://www.pula.hr/site_media/media/filer_public/d2/a0/d2a02f95-7b02-4bcd-9df3-76401c4847bd/strategija_razvoja_urbanog_podrucja_pula.pdf [pristupljeno 1. prosinca 2020].
14. *Strategija razvoja Urbanog područja Slavenskog Broda do 2020.*, Grad Slavonski Brod, 2017. https://ra-sb.hr/wp-content/uploads/SRUP-SB_za-prijavu-1.pdf [pristupljeno 2. prosinca 2020].

15. *Strategija razvoja Urbanog područja Zadra*, Grad Zadar, 2016. [https://www.grad-zadar.hr/repos/doc/Strategija%20razvoja%20urbanog%20podrucja%20Zadra%202014.%20-%202020.\[1\].pdf](https://www.grad-zadar.hr/repos/doc/Strategija%20razvoja%20urbanog%20podrucja%20Zadra%202014.%20-%202020.[1].pdf) [pristupljeno 30. studenoga 2020].
16. *Ugovor o Europskoj uniji i Ugovor o funkcioniranju Europske unije* <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016ME/TXT> [pristupljeno 5. studenoga 2020].
17. *Urban Europe. Statistics on cities, towns and suburbs*, Eurostat, 2016. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7596823/KS-01-16-691-EN-N.pdf> [pristupljeno 15. prosinca 2020].

Popis tablica

Tablica 1. Odabrani pokazatelji i indeks gospodarske snage u županijama u kojima su urbane aglomeracije i područja.....	26
Tablica 2. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ za osam urbanih područja (Zagreb, Osijek, Split, Rijeka, Pula, Zadar, Slavonski Brod i Karlovac) u razdoblju od prosinca 2014. do prosinca 2020.	28
Tablica 3. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Učinkoviti ljudski potencijali“ za osam urbanih područja (Zagreb, Osijek, Split, Rijeka, Pula, Zadar, Slavonski Brod i Karlovac) u razdoblju od prosinca 2014. do prosinca 2020.....	28
Tablica 4. Osnovni podaci za urbane aglomeracije i urbana područja Republike Hrvatske.....	29
Tablica 5. Stanovništvo prema izvorima prihoda na području Urbane aglomeracije Zagreb 2011. (%).	32
Tablica 6. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ za Urbanu aglomeraciju Zagreb do 31. prosinca 2020.	33
Tablica 7. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Učinkoviti ljudski potencijali“ za Urbanu aglomeraciju Zagreb do 31. prosinca 2020.	33
Tablica 8. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ za Urbanu aglomeraciju Split do 31. prosinca 2020.	35
Tablica 9. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Učinkoviti ljudski potencijali“ za Urbanu aglomeraciju Split do 31. prosinca 2020.	35
Tablica 10. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ za Urbanu aglomeraciju Rijeka do 31. prosinca 2020.	37
Tablica 11. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Učinkoviti ljudski potencijali“ za Urbanu aglomeraciju Rijeka do 31. prosinca 2020.	37
Tablica 12. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ za Urbanu aglomeraciju Osijek do 31. prosinca 2020.	39
Tablica 13. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Učinkoviti ljudski potencijali“ za Urbanu aglomeraciju Osijek do 31. prosinca 2020.	40

Tablica 14. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ za Veće urbano područje Karlovac do 31. prosinca 2020.	41
Tablica 15. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ za Urbano područje Pula do 31. prosinca 2020.	42
Tablica 16. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Učinkoviti ljudski potencijali“ za Urbano područje Pula do 31. prosinca 2020.	43
Tablica 17. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ za Urbano područje Slavonski Brod do 31. prosinca 2020.	44
Tablica 18. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Učinkoviti ljudski potencijali“ za Urbano područje Slavonski Brod do 31. prosinca 2020.	45
Tablica 19. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ za Urbano područje Zadar do 31. prosinca 2020.	46
Tablica 20. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Učinkoviti ljudski potencijali“ za Urbano područje Zadar do 31. prosinca 2020.	47
Tablica 21. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Konkurentnost i kohezija“ za urbane aglomeracije i urbana područja do 31. prosinca 2020.	47
Tablica 22. Status apsorpcije bespovratnih sredstava u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnom programu „Učinkoviti ljudski potencijali“ za urbane aglomeracije i urbana područja do 31. prosinca 2020.	48
Tablica 23. Broj poziva/natječaja po specifičnim ciljevima u financijskoj perspektivi 2014. – 2020. u okviru ITU mehanizma u Operativnim programima „Konkurentnost i kohezija“ te „Učinkoviti ljudski potencijali“ za urbane aglomeracije i urbana područja do 31. prosinca 2020.	49

Popis slika

Slika 1. Ekonomska razvijenost zemalja Europske unije.....	8
Slika 2. BDP po glavi stanovnika (2013.) usporedno s brzinom rasta populacije (2001. -2013.)....	11
Slika 3. Regionalni profili po zemljama.....	17
Slika 4. Broj publikacija o urbanim aglomeracijama u Svijetu unatrag jednoga stoljeća.....	20
Slika 5. Četiri faze širenja i razvoja urbane aglomeracije.....	21
Slika 6. Udio stanovništva glavnih gradova Europske unije u odnosu na ukupan broj stanovnika države 2004. i 2014. godine (u %)......	23
Slika 7. Udio BDP glavnih gradova Europske unije u nacionalnom BDP 2003. i 2013. godine (u %)...	24
Slika 8. Postojeći sustav središnjih naselja u Republici Hrvatskoj	25
Slika 9. Urbana aglomeracija Zagreb.....	30
Slika 10. Urbana aglomeracija Split.....	34
Slika 11. Urbana aglomeracija Rijeka.....	36
Slika 12. Urbana aglomeracija Osijek.....	38
Slika 13. Veće urbano područje Karlovac	40
Slika 14. Urbano područje Pula	42
Slika 15. Teritorijalni obuhvat Urbanog područja Slavonskog Broda	43
Slika 16. Prostorni obuhvat Urbanog područja Zadar.....	45